UNIVERZA V LJUBLJANI

EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ODPIS DOLGA ZA DRŽAVE TRETJEGA SVETA

Ljubljana, maj 2013 DENIS DEVETAK

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana **Denis Devetak**, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom **Odpis dolga za države tretjega sveta**, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem **dr. Marka Jakliča**.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
    - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
    - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega diplomskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____ Podpis avtorja(-ice):_____

KAZALO

UVOD 1
1 ZADOLŽEVANJE DRŽAV V RAZVOJU 2
1.1 Obdobje pred dolžniško krizo 2
1.2 Vzroki za nastanek dolžniške krize 3
1.2.1 Eksogeni dejavniki 3
1.2.2 Vzroki s strani upnikov 4
1.2.3 Vzroki s strani dolžnikov 6
1.3 Trenutno stanje zadolženosti v državah tretjega sveta 7
2 MAKROEKONOMSKE POSLEDICE VISOKE ZADOLŽENOSTI DRŽAVE 10
2.1 Ekonomske posledice 10
2.1.1 Vpliv zadolževanja na gospodarsko rast 10
2.1.2 Učinek izrinjanja 11
2.1.3 Trg dela 11
2.1.4 Izguba suverenosti države 12
2.2 Socialne posledice 12
2.2.1 Zdravje 12
2.2.2 Izobrazba 13
2.2.3 Korupcija, kriminaliteta in konflikti 13
3 RAZLIČNI KONCEPTI ZA ZMANJŠEVANJE ZADOLŽENOSTI IN REŠEVANJE PROBLEMATIKE PLAČILNE NESPOSOBNOSTI DRŽAV TRETJEGA SVETA 14
3.1 Pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam 14
3.2 Koncept za trajnostno vzdržnost dolga 15
3.3 Koncept Od spodaj navzgor 15
3.4 Koncept kuratorija za trajnostni razvoj 16
4 RAZVOJNA POMOČ IN UČINKI ODPISA DOLGA 16
4.1 Učinek izrinjanja in sprememba v sestavi 17
4.2 Učinki odpisa dolga 19
SKLEP 23
LITERATURA IN VIRI 25
PRILOGE

KAZALO SLIK

Slika 1: Celotna zadolženost držav v razvoju 7
Slika 2: Kvota zadolženosti v odstotkih BND-ja 8
Slika 3: Kvota oplačevanja dolga v odstotkih prihodkov iz izvoza 9
Slika 4: Odplačevanje dolga držav v razvoju in javna razvojna pomoč 9

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razvojna pomoč za države HIPC 18
Tabela 2: Sestava kapitalnih tokov v države HIPC 18

UVOD

V svetovnem gospodarstvu je neenakost med industrijskimi državami in državami v razvoju v izraziti meri očitna. Monopolistična struktura povpraševanja s strani industrijskih držav po primarnih gospodarskih dobrin držav v razvoju je prisotna še iz časov kolonializma. Takšna struktura, ki postavlja države v razvoju v pozicijo dobavitelja surovin in agrarnih izdelkov, se tudi do danes ni spremenila. Veliko nerazvitih držav s finančnega vidika ni sposobnih vzpostaviti funkcionalen sistem izobraževanja in zdravstva za svoje državljane. Razlog pa deloma izhaja kar iz domačega okolja, kjer koruptni vladarji domačem gospodarstvu odtegujejo denar za lasten profit. Zadolženost revnih držav tretjega sveta je dosegla neznosne razsežnosti, zaradi česar postaja zahteva po odpisu dolga vedno bolj glasna. Le-ta pa je bila s strani industrijskih držav večinoma odklonjena. Izjema so bili le krediti v okviru državne razvojne pomoči, ki je bila financirana iz javnih sredstev. Pri odpisu dolga pa obstaja nevarnost, da bi se pozabilo na fundamentalna, nerešena vprašanja. Zato je potrebno preveriti ali države tretjega sveta resnično profitirajo od odpisa dolga. Dalje je nujno potrebno razjasniti, kdo je nosilec stroškov odpisa dolga, kakšni so narodnogospodarski stroški in koristi, ki izhajajo iz tega.

Delni ali celoten odpis dolga sicer ne bi »ozdravil« razvojno politiko, bi pa pripomogel k ojačanju lokalne ekonomije. Države bi imele možnost razviti samopomoč in posledično bi bile manj odvisne od mednarodnih donatorjev. Bolj kot je neka država v razvoju neodvisna od transfernih plačil, bolj aktivno lahko nastopa kot akter v svetovni trgovini. Sporni pa so možni vplivi na zahodne industrijske države – medtem ko nekateri vidijo možnost novih partnerstev za profitno trgovanje, se drugi bojijo dodatne konkurence na trgih. Veliki tekmec industrijskih držav, predvsem na afriškem trgu surovin, je Kitajska. Le-ta je državam v razvoju tudi zaradi podobnih izkušenj s kolonializmom in tudi zaradi pragmatičnih interesov naklonjena (Cencen, 2011, str. 267). Z razvojem potrebuje vse več surovin, ki so v prijateljskem afriškem okolju zanjo lažje dostopne. Hkrati manj zahtevnemu afriškemu trgu lahko ponudi svoje poceni in tehnične storitve, podprte z manjšimi kapitalskimi vložki in ugodnih pogojih ter vojaško opremo (Cencen, 2011, str. 272). Kitajska, nekdanja država v razvoju, predstavlja industrijskim državam konkurenco tudi na področju dajateljev kreditov, saj je ena najpomembnejših novih upnikov Pariškega Kluba (WEED, 2006, str. 65).

Visoka zadolženost zdaleč ne zadeva le revne države tretjega sveta. Kriza na finančnem trgu zajema vse več držav na svetovni ravni. Prizadela je celo gospodarske sile, kot sta Evropa in ZDA. Tematika odpisa dolga pa je tako dobila globalno razsežnost. Čeprav je izhodiščna situacija visoko zadolženih držav v razvoju in visoko zadolženih industrijskih držav skoraj neprimerljiva, obstajajo nekatere vzporednice, ki so uporabne za primerjalno rešitev problematike.

V diplomski nalogi sem tako najprej obravnavala časovni razvoj zadolževanja, v katerem sem prikazala proučevane vzročne strukture kakor tudi posebne značilnosti procesa zadolževanja, ki so pripeljale k trenutnemu stanju zadolženosti držav tretjega sveta. Zaradi kompleksnosti in

obsežnosti tematike, ki bi presegala obseg tega diplomskega dela, sem se pri analizi osredotočila na najbolj kritične revne države tretjega sveta, in sicer so to Subsaharska Afrika, Vzhodna Azija in Pacifik ter Latinska Amerika in Karibi. Vzročnost, ki izhaja iz analize, se lahko aplicira na vse visoko zadolžene države tretjega sveta. V drugem poglavju sem opisala makroekonomske posledice visoke zadolženosti države in učinki le-te na gospodarsko ter socialno področje države. Nato sem v tretjem poglavju predstavila koncepte za zmanjševanje zadolženosti in reševanje problematike plačilne nesposobnosti držav tretjega sveta. Temu sledi empirična analiza, ki obravnava primerjavo razvojne pomoči in odpisa dolga ter primerjava pozitivnih in negativnih učinkov, ki lahko nastanejo zaradi odpisa dolga. Tako tudi izhajam iz teze, da s splošnim odpisom dolga ni mogoče odpraviti akutnih težav revnih držav tretjega sveta, temveč je nujno potrebno odpis dolga vezati na uresničevanje zastavljenih gospodarskih reform, pri čemer naj bodo razvojna pomoč ter socio-ekonomski ukrepi v ospredju. V zaključku diplomske naloge povzamem spoznanja o pomembnosti odpisa dolga visoko zadolženim državam ter opozarjam na rizične faktorje, ki bi lahko znova sprožile prezadolžitev teh držav.

1 ZADOLŽEVANJE DRŽAV V RAZVOJU

Leta 1982 je visoka zadolženost vodila revne države tretjega sveta v dolžniško krizo. Programi Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke, kakor tudi poskusi neformalnih kartelov in združenj uradnih upnikov, kot sta Pariški in Londonski Klub, da bi dolgove reprogramirali, so rezultirale v potrojitvi dolgov. K temu dramatičnemu poslabšanju dolžniške situacije je pripomoglo veliko faktorjev. Kratek zgodovinski pregled pojasnjuje, kako je prišlo do dolžniške krize.

1.1 Obdobje pred dolžniško krizo

V 60-ih letih, po osamosvojitvi, so afriške države svoj zaostanek v razvoju v primerjavi z drugimi državami želele čimprej izboljšati. Da bi na področju izobraževanja, zdravstva ter infrastrukture svoje države izgradili, so potrebovale kapital. Dajatelji finančnih sredstev, ki so imeli dobre izkušnje z Marshallovim planom pri ponovni vzpostavitvi povojne Nemčije, so delile razkošne kredite, brez da bi bili pozorni na izhodiščno pogojenost Afrike, ki se je od države do države zelo razlikovala. Nekateri krediti so bili investirani v neproduktivne prestižne projekte ali celo na privatne bančne račune novih oblastnikov.

Konec 70-ih let, po obnovi Evrope, so bili notranji trgi zahodnih industrijski držav zasičeni. Na ekspanziji temelječi gospodarski sistem je iskal nove trge. Države v razvoju pa so imele veliko potrebo po potrošnih dobrinah in zahodnih investicijah, vendar pa niso imele potrebni kapital. Ponudba kapitala tem revnim državam pa je bil v lastnem interesu industrijskih držav. Medtem ko so se novi trgi odpirali, so bile s pomočjo dolgov stare kolonialne države prisiljene v novo gospodarsko ter finančno odvisnost.

Leta 1982, ko je Mehika razglasila svojo plačilno nesposobnost, je nastala dolžniška kriza, ki je pretresla mednarodne finančne trge in njene temelje. Vendar dolžniška kriza ni prizadela le celoten finančni sistem industrijskih držav, temveč je tudi izostrila relacijo med industrijskih držav in držav tretjega sveta (Meckenstock, 1997, str. 367).

1.2 Vzroki za nastanek dolžniške krize

Analiza vzrokov za nastanek dolžniške krize ne dopušča monokavzalne razlage, ki bi stanje nerazvitosti omejilo na posamezne dejavnike. Zato je nujno potrebno v obravnavo vključiti tri pomembne vzročne komplekse, pri čemer razlikujemo med zunanjimi dejavniki, na katere določena država ne more vplivati, notranjimi dejavniki ter vloga dajateljev kreditov kot tudi kreditojemalcev.

1.2.1 Eksogeni dejavniki

Kot zunanje vzroke razumemo spremembe okolja svetovnega gospodarstva, ki jih ne moremo neposredno pripisovati odgovornosti dolžniškim ali upniškim državam.

V letih 1973/74, po obdobju nominalno konstnatnih cen nafte v šestdesetih letih, je povprečna cena surove nafte organizacije OPEC zrastla od 2 - 3,5 USD na več kot 11 USD za sod. V osemdesetih letih pa je cena nafte zrastla na približno 35 USD za sod (Nunnenkamp, 1985, str.188). Posledica prvega **naftnega šoka** so bile poslabšane Terms of Trade, kar se je izražalo v dohodkovnem transferju držav uvoznic nafte k državam izvoznicam nafte. Države v razvoju, ki so uvažale nafto, pa skoraj niso imele na razpolago drugih alternativnih energetskih virov in so za namene uvoza nafte segale po zunanjih kreditih. Naraščajoči dohodkovni transfer v državah izvoznic nafte je pripeljal k presežkov v plačilni bilanci in s tem k izvozu kapitala, ki je večinoma tekel na račun mednarodno dejavnih bank (Kramer, 1990, str. 104). Le-te pa so začele vlagati denar, tako imenovano recikliranje Petrodolarjev, v takšno svetovno gospodarstvo, ki je pogojeno z recesijsko nizko kapitalsko potrebo v industrijskih državah in ki je hkrati povzročila visoko povpraševanje po kreditih s strani držav v razvoju (Holthus v Kramer, 1990, str. 104). Rezultat najema kreditov je bil enormen dvig zunanje zadolženosti.

Drugi naftni šok v letu 1979 pa kot posledico ni imel le povečanje cene nafte, temveč tudi padec povpraševanja po dobrinah držav tretjega sveta s strani industrijskih držav.

Večina držav v razvoju je odvisnih od izkupičkov od izvoza zaradi prodaje surovin, saj je za le-te izvoz surovin glavni vir dohodka (Entschuldung, 2012). Konec sedemdesetih let oziroma v začetku osemdesetih let so **padale cene surovin** zaradi presežka ponudbe na trgu surovin in padca povpraševanja s strani industrijskih držav, trajajoče substitucije surovin, katere so bile nadomeščene z drugimi proizvodi, tehničnega napredka, ki je omogočal nižjo porabo surovin in zaščitne politke industrijskih držav.

V sedemdesetih letih so se industrijske države na oba naftna šoka odzvale z ekspanzivno fiskalno in monetarno politiko, česar posledica so bili naraščajoči primanjkljaj v državnem proračunu ter naraščajoča stopnja inflacije. Že tako visoke nominalne obrestne mere niso mogle izravnavati stopnjo inflacije, kar je posledično vodilo mednarodne finančne trge k soočanjem z negativnimi realnimi obrestnimi merami (Entschuldung, 2012). V začetku osemdesetih let so zaradi monetarne restrikcije **naraščale mednarodne obrestne mere**. Ker pa je večinski delež zunanjega dolga držav tretjega sveta vseboval spremenljive obrestne mere, se visoke obrestne mere niso odražale le pri novih kreditih, temveč tudi pri obstoječih obveznostih (Kramer, 1990, str. 104).

Zaradi močno zvišane nominalne vrednosti USD konec leta 1981 se je še dodatno zaostrila problematika zadolževanja držav v razvoju, saj je to pomenilo **povečanje dolarskih dolgov**. Poleg tega pa je večina teh držav imelo svojo valuto vezano na USD, kar pa je znatno vplivalo na njihovo konkurenčno sposobnost na svetovnem trgu (Truth about debt, 2011).

Sredi sedemdesetih let je višanje cen surove nafte ojačalo **svetovno gospodarsko recesijo**, ki je veljala za eno najmočnejših od časa po drugi svetovni vojni (Agarwal, 1983, str. 28). S tem pa je bila povezana tudi oslabitev svetovnega povpraševanja po izvozih iz držav tretjega sveta, ki se je kazalo v manjših izvoznih količinah kot tudi v nižanju cen izvoznih dobrin. Izpad izvoza iz držav tretjega sveta pa lahko pripisujemo predvsem padcu povpraševanja industrijskih držav, ki je bilo pogojeno s ceno nafte (Agarwal, 1983, str. 42). Zaradi tega je v državah v razvoju, ki niso uvažale nafto, prišlo do dodatnega poslabšanja pogojev poslovanja v mednarodni menjavi (angl. *terms of trade*).

1.2.2 Vzroki s strani upnikov

Poleg zunanjih dejavnikov nosijo tudi upniki odgovornost za nastalo dolžniško krizo. Krediti niso bili vedno dani s primarnim ciljem razvoja, temveč je bil večinoma v ospredju lastni interes upniških držav.

Za pojem **nelegitimni dolgovi** (angl. *odious depts*) obstaja veliko definicij, vendar je vsem definicijam skupno, da (Queck, 2008a, str. 11):

- prebivalstvo ni privolilo najemu in porabi kreditov (angl. *lack of consent*)
- uporaba kreditov ni koristila prebivalstvu ali mu je celo škodila (angl. *lack of benefit*)
- upniki so se obojega zavedali ali pa so celo za oboje odgovorni (angl. *creditor awareness*)

V primeru nelegitmnih dolgov se nedržavne organizacije kot so na primer Erlassjahr.de ali Jubilee 2000 zavzemajo za odpis dolga, saj z moralnega vidika ni dopustno le-tega prevaliti v breme prebivalstva. Odpis dolga ni inovacija 20. stoletja, saj so se že v Antični Grčiji zavedali nujnosti le-tega. Odpis dolga bi sicer po eni strani pomenil razveljavitev pogodbenega prava in s tem ogrožanje gospodarskega reda. Vendar je bil odpis dolga orodje za zaustavitev tradicionalnega procesa obubožanja prebivalstva. Že v novobabilonskem kraljestvu je imel kralj možnost izreči odpis dolga, s čimer je svoji deželi lahko zagotovil pravičnost in

družbeno strukturo obvaroval pred prevelikimi ekonomskimi pretresi in socialnimi razpadi (Kramer, 1990, str. 109).

V nekaterih primerih je prišlo do podelitev kreditov državam, z namenom zatiranja prebivalstva le-teh, kar pa je bilo tudi v vednosti upnikov. Dodeljeni so bili krediti apartheid-režimu v Južni Afriki, v drugih primerih pa so bili dodeljeni krediti koruptnim politikom, katerih namen je bila lastna obogatitev. Eklatantni primeri so na primer krediti, ki so bili dodeljeni Mobutu-režimu v Zairu in Abaha-režimu v Nigeriji (Entschuldung, 2012). Zaradi tega pa je prišlo do primankljaja finančnih virov za financiranje trajnih in učinkovitih investicij. Prebivalstvo držav tretjega sveta trpi zaradi obremenjenosti z nelegitmnimi dolgovi, saj mora odgovarjati za poravnavno le-teh, čeprav ni bilo deležno izboljšave življenjske kakovosti.

Čeprav je ovrednotenje posameznih podelitev kreditov v preteklosti težavno in ocenjevanje, kateri dolgovi so legitimni in kateri niso, zelo vprašljivo, je v bližnji zgodovini prišlo do odpisa dolga, ki je imel značaj nelegitimnosti. Primer odpisa tovrstnega dolga najdemo na primer v Mehiki leta 1883, Kubi 1898 in Kostariki 1923. Dolgovi teh držav so segale še v čase kolonializma in so bili po osvoboditvi od kolonialnih oblasteh odpisani (Queck, 2008b, str. 16).

Zaradi dviga cen nafte v sedemdestih letih so izvoznice nafte pridobile ogromen pritok denarja. Ker je bil ta le deloma v lokalnem okviru investiran, je večina denarja teklo nazaj na račun evropskih in japosnkih bank ter v banke Zveznih držav. Ta denar banke niso hotele pustiti mirovati in so velikodušno presipavale države v razvoju s krediti, katerih rizik pa ni bil zadostno preverjen. Tako je bilo veliko **visoko rizičnih kreditov** dodeljenih državam v razvoju, brez obzira na to, ali so investicije, financirane s temi krediti, v zadostni meri učinkovite, da bi z njimi lahko bilo omogočeno odplačevanje dolgov (Entschuldung, 2012). Eden od razlogov, zakaj je bil odvečen kapital v velikih količinah vlagan v projekte držav v razvoju je, da so države v razvoju izkazovale višjo stopnjo donosnosti kot industrijske države.

Vedno bolj so se industrijske države na **recesijo**, v kateri so se soočali s padajočimi in deloma tudi negativnimi stopnjami rasti, odzvale s protekcionističnimi ukrepi. Posledično pa je bila za države tretjega sveta otežena realizacija zadostnih izkupičkov od izvoza, ki pa so bili odločilni za upravljanje z zunanjimi krediti. Glede na protekcionistične tendence s strani industrijskih držav je pridobila liberalizacija svetovne trgovine v okviru WTO vedno večji pomen (Entschuldung, 2012). Po eni strani je z izgradnjo proste trgovine v državah tretjega sveta naraščal tamkajšnji srednji sloj, kar je obstoječe elite ogrožalo, po drugi strani pa je uvoz dobrin iz držav v razvoju ogrožal delovna mesta v nekonkurenčnih panogah industrijskih držav in s tem tudi ponovno izvolitev politikov (Lachmann, 2009, str. 214).

Svetovna banka je ugotovila, da je prav **protekcionizem** stal države tretjega sveta dvakrat toliko, kot bi jim razvojna pomoč dala v obliki kompenzacij (Lachmann, 2009, str. 213). Predpostavka, da lahko naraščajoče obveznosti odplačevanja dolgov na dolgi rok odplačujejo je, da morajo devize določene države prav tako naraščati. Prav zaradi tega pa upniške države ne bi smele ovirati izvoz zadolženih držav v razvoju, saj naj bi le-te bile sposobne si s

pomočjo izvozov zaslužiti devize, kot pa prosjačiti za razvojno pomoč (Lachmann, 2009, str. 214).

1.2.3 Vzroki s strani dolžnikov

Prav tako kot upniki, nosijo tudi dolžniki soodgovornost za dolžniško krizo. Dodeljeni zunanji krediti velikokrat niso bili uporabljeni za izboljšanje ekonomskega in socialnega položaja države. V sistemu, kjer kršenje človekovih pravic in slabo gospodarjenje spadajo k vsakdanjiku, ne preseneča nekonsekventno ravnanje vladarjev revnih držav tretjega sveta, ki so nemalokrat podvrženi tudi **korupciji**.

V nekaterih primerih je le deloma prišlo do uporabe kreditov v namene predvidenih projektov. Namesto da bi denar vlagali v učinkovite investicijske dejavnosti, je le-ta direktno tekel na tuje račune vladnih uradnikov. Banke pa so lahko dvakrat profitirale, saj so po eni strani prejele obresti, po drugi strani pa so imele možnost denar dvakrat uporabiti za dajanje kreditov (Entschuldung, 2012). Velikokrat pa je bila tudi prisotna **razvoju neprimerna uporaba zunanjih kreditov**. Krediti v tujini so bili deloma najeti za financiranje prestižnih objektov, kot so športni stadioni ali uvoz luksuznih potrošnih dobrin. Investicijske odločitve niso bile izbrane po gospodarskih kriterijih, ampak glede na političen prestiž in vojaško nadmoč. Poleg tega pa je bilo veliko afriških držav po osamosvojitvi vpletenih v vojne, za katere so s pomočjo kreditov nabavljale orožje namesto da bi ta posojena denarna sredstva namenile odplačevanju enormnih dolgov (Entschuldung, 2012).

Vrsta dejavnikov negativno vpliva na domače prihranke in finančni trg, zaradi česar nastaja potreba po zunanjem kapitalu. Pri tem igra pomembno vlogo razsežnost potrošnje in z njo negativno povezan učinek prihrankov.

Zaradi pomanjkljivega bančnega sistema ne obstaja zadostna mobilizacija domačih prihrankov v državah tretjega sveta. Pogosto uporabljena politika nizkih obresti pa privede do tega, da domači investitorji svoja finančna sredstva vlagajo v tujini (Entschuldung, 2012). Manjkajoča pravna varnost, monetarna stabilnost in kontinuiteta ekonomske politike še dodatno povečajo nezaupanje v lastno gospodarstvo in državo. Vsi ti faktorji pa ne samo potencirajo ampak tudi pospešujejo **beg kapitala** domačih investitorjev. Tako izgubljena sredstva pa je potrebno kompenzirati s pomočjo zunanjih kreditov (Entschuldung, 2012).

Da bi uvoz luksuznih dobrin za bogate podpirali, je veliko držav tretjega sveta svojo valuto precenilo, kar pa znatno vpliva na konkurenčno sposobnost in možnost rasti (Entschuldung, 2012). Poleg tega se v državah v razvoju vzpostavlja gospodarske veje, ki z izhodiščem faktorske opremljenosti ne gospodarijo na eficienten način in pomenijo **zgrešeno ekonomsko politiko**. Čeprav je v veliko držav v razvoju prisoten presežek potencialne delovne sile in zelo majhna kapitalna opremljenost, se podpira kapitalno intenzivne gospodarske veje. Priviligiranje kapitalno intenzivne proizvodnje pa večinoma obremenjuje agrarno panogo, kot na primer s pomočjo določanja nizkih cen agrarnih izdelkov. Ker se pogosto tudi podpira takšen davčni sistem, ki je v korist višjemu in srednjemu sloju prebivalstva, manjkajo

izgubljeni prihodki iz davkov za financiranje razvojno-političnih projektov (Entschuldung, 2012).

1.3 Trenutno stanje zadolženosti v državah tretjega sveta

Absolutno stanje zadolženosti izbranih skupin držav tretjega sveta je prikazano v Sliki 1. Zaradi obsežnosti podatkov, zajema analiza najbolj kritične skupine držav tretjega sveta, in sicer Subsaharsko Afriko, Vzhodno Azijo in Pacifik ter Latinsko Ameriko in Karibi. Od leta 1980 do konca prejšnjega stoletja je opaziti konstantno naraščanje. Okoli preloma stoletja je bila prisotna rahla ekspanzija, ki je posledica pobude HIPC, katera je delovala pod nadzorom IMF-ja in Svetovne banke. Pobuda HIPC pa je realizirala le delne dosežke in le v redkih primerih je dosegla ambiciozen cilj trajnostnega znižanja zadolženosti. To dokazujejo tudi vrednosti, ki govorijo o naraščanju absolutne zadolženosti držav v razvoju od leta 2006 dalje.

Slika 1: Celotna zadolženost držav v razvoju

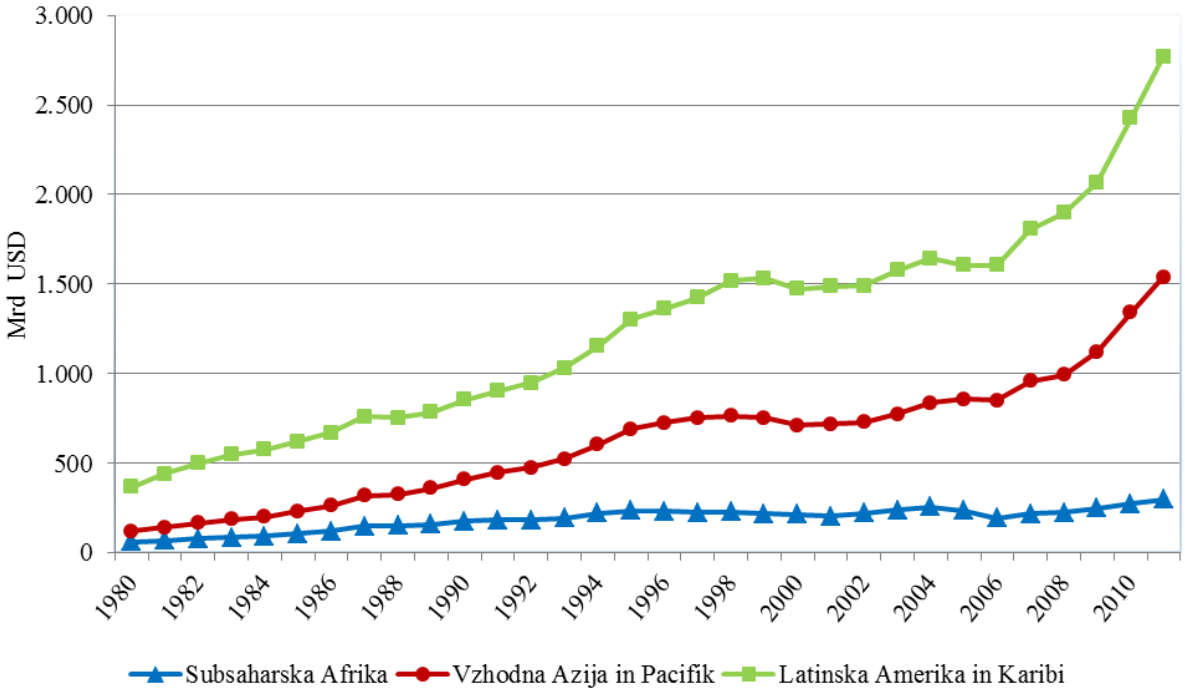

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Zadolženost v absolutnih vrednostih sicer pripomore k boljši ponazoritvi tematike, vendar sama po sebi nima velike sporočilnosti. Le-to pa pridobi šele v povezavi z drugimi ekonomskimi vrednostmi, kot je bruto nacionalni dohodek. Relacija med zadolženostjo in BND-jem je prikazana v Sliki 2. Tudi v tem primeru je za države v razvoju do leta 2000 opaziti naraščanje, od leta 2000 dalje pa je prisotna ekspanzija. Padanje kvote zadolženosti pa ne izhaja iz zmanjšanja celotne zadolženosti (glej Slika 1), ampak rezultira iz naraščajočega BND-ja.

Tukaj imajo trije faktorji pomembno vlogo (WEED, 2006, str. 12):

1. celoten pozitiven konjunkturni razvoj na svetovni ravni
2. močno povpraševanje Kitajske in nekaterih drugih azijskih držav po surovinah
3. neortodoksna ekonomska politika, ki se v vse večji meri oddaljuje od neoliberalnih dogem in predpisov IMF-ja in Svetovne banke.

Sem spada tudi orientiranost na trgovinsko-bilančne presežke kot poganjalsko silo razvoja, ki je bila zavarovana s pomočjo podcenjevanja lastne valute, katero je s ciljno intervencijo odobravala Centralna banka. V primeru Argentine pa je bil prisoten tudi samozavesten management dolgov, ki interes upnikov ni postavljal na prvo mesto (WEED, 2006, str. 12).

Slika 2: Kvota zadolženosti v odstotkih BND-ja

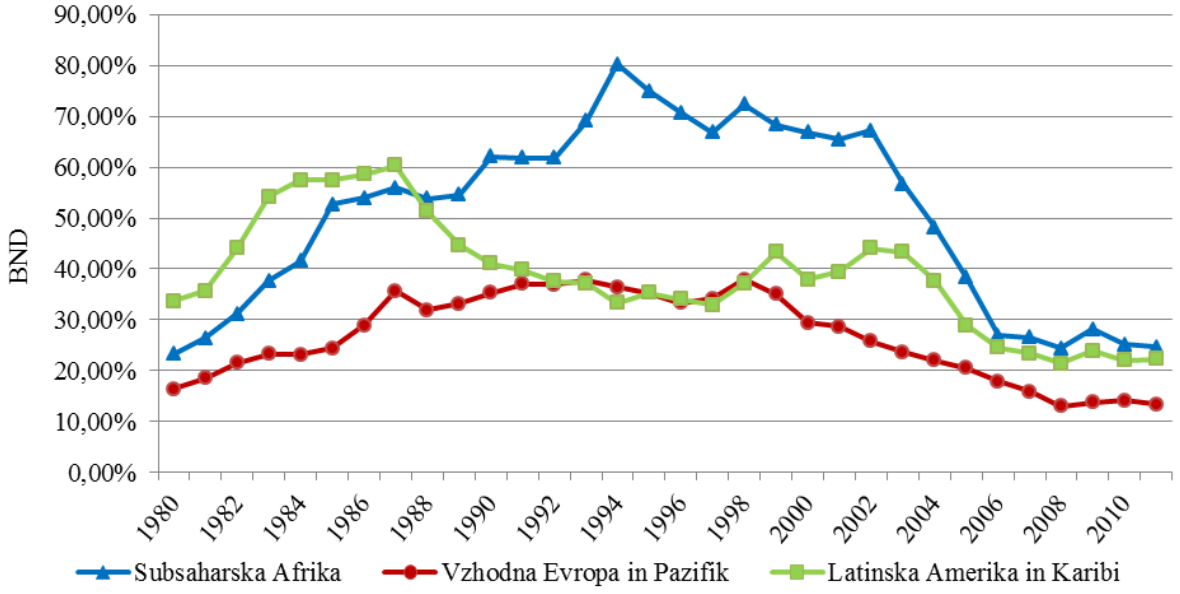

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Pomemben indikator je tudi kvota odplačevanja dolga, ki postavlja celotno zadolženost v relacijo s prihodki od izvoza. Kvota odplačevanja dolga kaže delež realizacije izvoza, ki je bil namenjen za odplačevanje dolga ter prikazuje močno breme visokega dolga države, katerih absolutna zadolženost se na prvi pogled ne zdi tako visoka (glej Slika 3).

Slika 3: Kvota oplačevanja dolga v odstotkih prihodkov iz izvoza

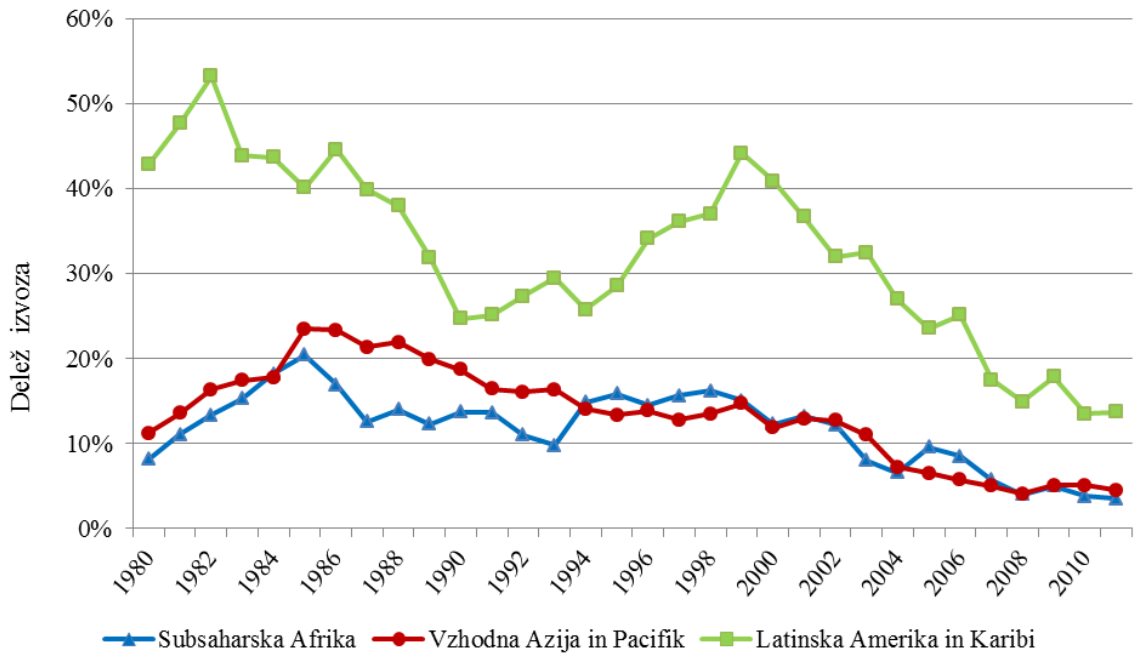

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Vse do sedaj prikazane vrednosti in dejstva kažejo na ekspanzijo situacije zadolženosti držav tretjega sveta. Ne glede na izboljšave, WEED opozarja, da je še vedno prisotno zastrašujoče veliko breme zadolženosti v revnih državah v razvoju. Četudi se v zadnjih letih vedno znova opozarja na razvoj brez kriz, se je potrebno zavedati, da je kriza zadolženosti za države tretjega sveta več kot četrt stoletja konstantno stanje (WEED 2006, str. 15).

Dobra ilustracija takšnih kritičnih okoliščin ponuja primerjava celotne javne razvojne pomoči vseh izbranih držav tretjega sveta z odplačevanjem dolgov teh držav. Iz Slike 4 je razvidno, da je bilo v letu 2006 odplačevanje dolga šestkrat večje kot celotna razvojna pomoč. Odtek resursov zaradi odplačevanja dolgov tako še vedno absorbira občutne razvojne kapacitete.

Slika 4: Odplačevanje dolga držav v razvoju in javna razvojna pomoč

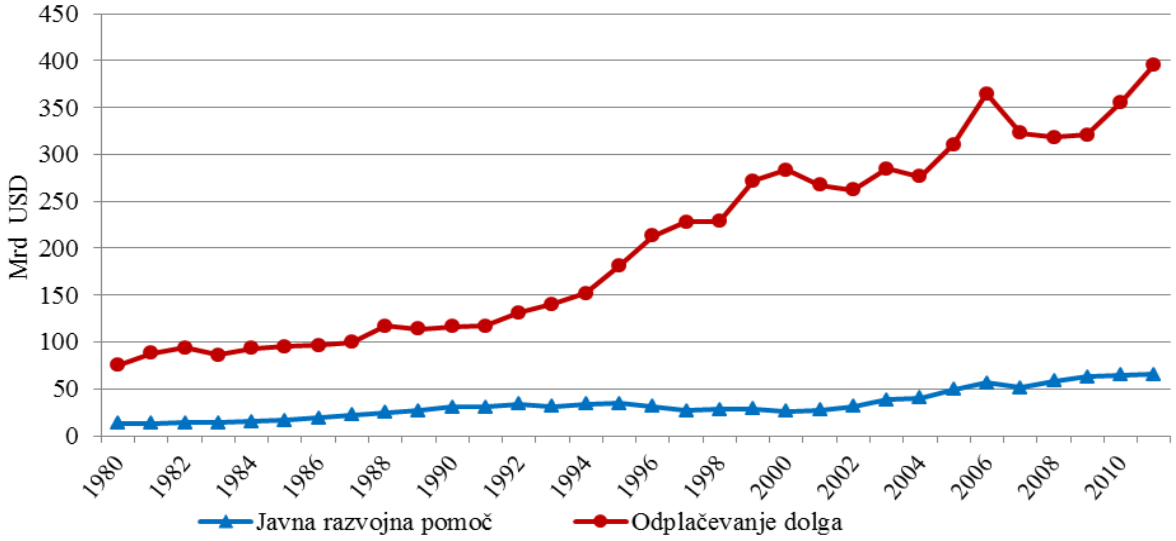

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Javni tok resursov, ki ga sestavlja uradna razvojna pomoč oziroma podpora, je do začetka devetdesetih let vzporedno tekel s privatnim tokom resursov, ki vsebuje portfeljske naložbe, privatne kredite ter direktne investicije. Nato pa so privatni tokovi večkratno naraščali. WEED pojasnjuje porast s tem, da se je v razvojno-politični skupnosti ukoreninila predstava o napredovanju razvoja s pomočjo privatnih akterjev in trgov. Vendar so kmalu ugotovili, da tudi privatni transferji niso idealen instrument za razvoj. Kriza v Aziji v letih 1997/98 je pokazala, da pod pogoji liberalizacije visoki kapitalni tokovi sami po sebi niso dobri, ampak skrivajo tudi enormen rizik (WEED 2006, str. 15). Pri tem ni presenetljivo, da privatni finančni transferji niso sprožili trajnostnega razvoja, saj je cilj investitorjev pridobitev največjih možnih donosov oziroma maksimalen profit. Predpostavka za razvoj pa so načrtovani ukrepi, ki definirajo razvoj kot svojo prioriteto ter temu primerno koncentrira kapacitete in resurse (WEED, 2006, str. 16). Neposredno po azijski krizi so sicer globalni privatni tokovi resursov tekli nazaj, vendar so le-ti od leta 2003 dalje drastično naraščali. Podobno kot pred azijsko krizo so bili privatni tokovi osredotočeni le na nekaj regij. Predvsem trgi v vzponu, tako imenovani trgi na robu razvoja, so prejeli večinski delež (WEED, 2006, str. 16).

2 MAKROEKONOMSKE POSLEDICE VISOKE ZADOLŽENOSTI DRŽAVE

Večina razvojnih teorij zagovarja tezo, da najem zunanjih kreditov spodbuja rast in razvoj. Vendar ko zunanja zadolženost kontinuirano raste in končno doseže kritično dimenzijo, lahko pričakujemo le negativen izid, katerih posledic nosi najrevnejši del prebivalstva. Le-ta pa ni zadostno organiziran, da bi lahko konstruktivno ukrepal in se mora posledično soočati predvsem z omejevanjem v zdravstvenem sistemu, sistemu izobraževanja in zaposlitve.

2.1 Ekonomske posledice

2.1.1 Vpliv zadolževanja na gospodarsko rast

Negativni učinki visoke zadolženosti nedvomno vplivajo na gospodarsko rast. Ta negativna povezava pa gre preko štiri investicijske kanale (Loko, Mlachila, Nallari & Kalonij, 2003, str. 4) in sicer se zaradi zadolževanja izgubijo fiskalna sredstva, ki bi bila potrebna za domače gospodarstvo. Zaradi nesigurnosti glede bodočih državnih ukrepov, kot je na primer davčna politika, visoka zadolženost privatne investicije znižuje. Beg kapitala pa zmanjšuje gospodarsko rast in ne nazadnje velja na mednarodnih finančnih trgih ter z vidika investitorjev visoka zadolženost kot znak zgrešene gospodarske politike in slabo vodene države. Posledica tega so investicije, ki so ocenjene z visoko rizičnostjo, kar pomeni znatno zmanjšanje investicijskih dejavnosti.

2.1.2 Učinek izrinjanja

Za gospodarsko rast so potrebne investicije, katere naj bi bile financirane iz državnih prihrankov. Konvencionalne teorije rasti in teorije modernizacije pa izhajajo iz tega, da države v razvoju zaradi visoke stopnje revščine ne morejo dosegati zadostnih prihrankov, da bi lahko uresničevale potrebno stopnjo investicij za konstantno gospodarsko rast. S tem pa jim je tudi onemogočeno v zadostni meri ustvariti bruto kapital in presežno delovno silo uporabiti na produktiven način (Ellmers & Gad, 2007, str. 9). Ker je prisoten visoki proračunski primankljaj, segajo države tretjega sveta po najemu zunanjih kreditov. Zaradi večjih državnih posojil se povpraševanje po sredstvih na kreditnem trgu veča in obrestne mere naraščajo. Zaradi višjih obrestnih mer pa naraščajo tudi oportunitetni stroški investicijskih projektov (Gwartney, Stroup, Sobel & Macpherson, 2009, str. 245). Temu kratkoročnemu učinku proračunskega primankljaja na gospodarstvo pravimo učinek izrinjanja (angl. *crowding-out effect*). Ko se povečata output in inflacija, se povečajo obrestne mere, česar vodi do apreciacije deviznega tečaja. Rastoče obrestne mere in apreciirana valuta pa zadušijo oziroma izrinejo domače in tuje naložbe (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 649).

Dolgoročni učinki vladnega dolga na življenjski standard se kažejo v težavah pri servisiranju zunanjega dolga in neučinkovitosti zaradi pobiranja davkov. Države, kot sta Brazilija in Mehika so morale do tretjino svojih zaslužkov od izvoza nameniti za servisiranje zunanjega dolga, kar pomeni zmanjšanje potrošnih možnosti naroda (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 650). Da bi države dolžnice pridobile finančna sredstva, zvišujejo davke, kar privede do bega kapitala. Manjkajoče investicije pa povzročajo zmanjšano gospodarsko rast.

2.1.3 Trg dela

V okviru strukturno prilagoditvenih programov zahteva IMF v zameno za kredite od držav v razvoju drastična omejevanja državnih izdatkov za trg dela ter privatizacijo državnih podjetij. Cilj teh strukturno prilagoditvenih programov je dolgoročna gospodarska rast v dolžniških državah. Vendar ti programi dosegajo le zmerne uspehe. Zaradi omejitev so v osemdesetih letih v večini afriških držav padale realne plače za približno 50 do 60 odstotkov. V Mehiki, Kostariki in Boliviji so se v istem obdobju plače znižale za eno tretjino. Prav tako se je v Afriki in Latinski Ameriki povečalo število brezposelnih (Truth about debt, 2011), kar posledično pomeni nižje prihodke iz davkov. V Zimbabveju je leta 2009 stopnja brezposelnosti znašala kar 95 %, leta 2008 v Namibiji 51,20 % in v Južni Afriki leta 2011 pa 24,90 % (Central Intelligence Agency, 2012).

Da strukturno prilagoditveni programi, ki med drugim vodijo v nižanje plač, pokojnin in socialne pomoči, lahko opažamo tudi v industrijskih državah, ki se prav tako soočajo z visoko zadolženostjo, ukinitvi delovnih mest in posledično tudi z naraščajočo stopnjo brezposelnosti. Po podatkih Eurostata (2012) sta imela v letu 2011 Španija in Grčija največjo stopnjo brezposelnosti na območju Evropske unije, in sicer se je stopnja brezposelnosti, ki je v Španiji leta 2009 znašala 7,7 % povečala na 21,7 % v letu 2011. V Grčiji pa se je stopnja brezposelnosti v istem obdobju povečala za 10 odstotnih točk in je znašala v letu 2011 17,7 % (Eurostat, 2012).

2.1.4 Izguba suverenosti države

Če izhajamo iz visoke zunanje zadolženosti, država v razvoju izgubi suverenost nad lastno državo. Zaradi odvisnosti od zadolženosti pa države v razvoju ne morejo izbrati takšno gospodarsko politiko, ki bi bila v interesu prebivalcev, temveč ji le-to upniki narekujejo. Takšno postopanje je prisotno tudi s strani IMF-ja in Svetovne Banke, ki svojim dolžnikom vsiljujejo izdelane programe za prilagoditev struktur. Ker so te institucije diktirane s strani industrijskih držav, imajo revne države tretjega sveta izrazito manjšo pogajalsko moč kot industrijske dolžniške države in so toliko bolj izpostavljene zahtevam svojih upnikov (Mercier, 2012, str. 26). Čeprav so ti programi bili prvotno namenjeni sanaciji državnega deficita in s tem povezano sposobnostjo odplačevanja dolgov, se je raven zadolženosti držav tretjega sveta v obdobju od leta 1982 – 1999 potrojila (Stöckli, 2012, str. 11). V tem primeru odvisnost od mednarodnih obrestnih mer predstavlja dodaten problem, saj prejeti krediti, ki so večinoma dotirani v tuji valuti in s tem podvrženi mednarodnim obrestnim meram, potiskajo države v razvoju v pozicijo nemoči. V kolikor globalne obrestne mere naraščajo zaradi eksternih faktorjev, na katere države v razvoju ne morejo vplivati, naraščajo temu primerno tudi terjatve do dolžnikov.

2.2 Socialne posledice

Socialne posledice, ki izhajajo iz visoke zadolženosti so mnogoplastne. Na splošno lahko rečemo, da imajo prizadete države zaradi odplačil, ki jih morajo izpolniti, na voljo manj resursov za zagotavljanje socialnih dobrin.

Visoko servisiranje dolgov izrinja zelo pomembne javne izdatke. Kljub pozitivnim neto transferjem, je fiskalni prostor lahko premajhen, da bi prilagodil servisiranje dolžniških obveznosti in hkrati financiral potrebno infrastrukturo ter investicije na področju sociale (Gautam, 2003, str. 8). Zaradi masivnega odplačevanja dolgov zmanjkuje sredstev za socialne izdatke. Veliko držav tretjega sveta se je zaradi dolžniške krize moralo soočiti z znižanjem povprečnega realnega dohodka, redukcijo subvencij za bazično prehrano in redukcijo državnih izdatkov za socialni sektor, kar je rezultiralo v naraščajoči revščini in poslabšanju socialnih indikatorjev.

2.2.1 Zdravje

Izdatki za zdravje so v veliko držav tretjega sveta od 80-ih let dalje zelo padali. Kot posledica tega, je prebivalstvo samo moralo plačati za zdravstveno oskrbo. Vendar zelo majhen odstotek le-tega si takšne izdatke lahko privošči. Jubilee network, platforma, ki se zavzema za odpis dolga državam tretjega sveta, prikazuje, da so izdatki za zdravstvo na prebivalca v Zimbabveju od leta 1990 dalje, po strukturni prilagoditvi IMF-ja, bile za eno tretjino zmanjšane (Truth about debt, 2011). Izboljšave v zdravstvu, ki so bile dosežene v 60-ih in 70-ih letih, so bile po izbruhu dolžniške krize skoraj vse zaustavljene ali celo črtane. V večini

visoko zadolženih držav, kot so na primer Zimbabve, Uganda in Nikaragva se je povečalo število otrok, ki je pred svojim prvim letom oziroma do petega leta starosti umrlo. V preteklih desetletjih pa je to število kontinuirano padalo. Tako se je stopnja mortalitete dojenčkov do petega leta starosti na 1000 živorojenih otrok v Zambiji iz 160 otrok v letu 1980 zmanjšala na 111 otrok v letu 2010, v Ugandi pa iz 190 otrok v letu 1980 na 99 otrok v letu 2010 (World Bank, 2013). Bolezni kot so tuberkuloza in rumena mrzlica, so bile skoraj izničene, vendar je po izbruhu dolžniške krize prišlo do presenetljivo visoke vrnitve le-teh zaradi vedno slabšega zdravljenja in manjšanja oskrbe s cepivi.

Da visoka zadolženost države pomeni zmanjšanje izdatkov na področju zdravstva, lahko opazimo tudi na aktualnem primeru visoko zadolženih industrijskih držav, in sicer sta IMF in Evropska centralna banka v marcu 2012 od Grčije zahtevale masivne varčevalne ukrepe na področju zdravstva v obliki zmanjšanja državnih izdatkov za zdravila in opreme v bolnišnicah (Griechen streichen Gesundheitsausgaben zusammen, 2012).

2.2.2 Izobrazba

Krajšanje izdatkov na področju izobraževanja privede v velikem številu šol k uvedbi šolnine. Zaradi tega pa si najrevnejše družine ne morejo več privoščiti, da bi svoje otroke poslali v šolo. V Subsaharski Afriki so posledice na področju izobraževanja še posebej izrazite: odstotek otrok med šestim in enajstim letom starosti, ki obišče šolo, se je od 60% v letu 1980 zmanjšal na manj kot 50% v letu 1990. V nekaterih državah kot so na primer Tanzanija, Nigerija in Burundija so bile v okviru strukturnega prilagoditvenega programa uvedene šolnine, kar pa je pripeljalo k znatnem zmanjšanju osnovnošolcev in dijakov (Truth about debt, 2011). V obdobju od leta 1999 in 2009 pa se je v teh državah število osnovnošolcev in dijakov povečalo za več kot 30%, kar lahko v veliki meri pripisujemo ukinitvi šolnin. Tudi v Subsaharski Afriki se je v istem obdboju število otrok, ki ne more obiskati šolo znatno zmanjšalo, in sicer na 23% (UNESCO Institute for Statistics, 2011). Aktualno lahko najdemo tukaj sicer ne tako drastične paralele z industrijskimi državami, kjer imajo družine z nizikimi prihodki in imigranti otežen dostop do kavostnih izobraževalnih možnosti svojih otrok, saj varčevalni programi držav vsebujejo med drugim tudi uvedbo šolnin kakor tudi krajšanje subvencij. Takšen primer najdemo v visoko zadolženi Španiji, kjer so maja 2012 poleg krajšav v zdravstvenem sektorju bili tudi uvedeni veliki varčevalni ukrepi na področju izobraževanja (Spanien kündigt neue Einsparungen in Milliardenhöhe an, 2012).

2.2.3 Korupcija, kriminaliteta in konflikti

Zaradi strukturno prilagoditvenih programov IMF-ja in Svetovne banke je prišlo v večini držav v razvoju k znatnemu razvrednotenju valute, brez hkratnega povečanja dohodka. Iz tega sledi porast korupcije, saj večini ni več bilo možno živeti le s svojo uradno plačo. Za tiste posameznike, ki niso v primerni poziciji in se zaradi tega ne morejo poslužiti korupcije, ostane edina alternativa kriminal. Tudi na tem področju je od izbruha dolžniške krize moč opaziti znatno povečanje (Entschuldung, 2012). Za mladostnike v državah v razvoju pa v takšni družbi ni perspektive in so zaradi tega lahka žrtev nevarnih ideologij in demagogov.

Zaradi tega je tudi povezava med zadolženostjo in s tem obubožani družbi kot oboroženih konfliktov povsem legitimna.

Ekonomske kakor tudi socialne posledice pojasnjujejo nujno potrebo po odpisu dolga visoko zadolženih držav tretjega sveta. Omejeni resursi teh revnih držav so uporabljeni za posluževanje zunanjega dolga, zaradi česar primanjkuje pomembnega kapitala za razvojno-politične investicije in zagotavljanje javnih dobrin. Katere konsekvence grozijo, v kolikor odplačevanje dolgov doseže neznosno dimenzijo, lahko prikažemo na primeru Argentine. Konec leta 2001 je država razglasila svojo plačilno nesposobnost in tako zaustavila odplačevanje dolgov. Posledice pa so bile fatalne, saj je ob višku krize sredi leta 2002 prag revščine dosegel 57 %, stopnja brezposelnosti pa je narasla na 23% (Glebe, 2008, str. 17). Da bi takšnemu razvoju nasprotovali, je reševanje problematike zadolženosti neizbežna. Ker redukcija odplačevanja dolgov pozitivno vpliva na gospodarski razvoj in posledično tudi omogoča varnejše in višje odplačevanje dolgov, naj upniki ne bi nasprotovali odobritvi odpisa dolga.

3 RAZLIČNI KONCEPTI ZA ZMANJŠEVANJE ZADOLŽENOSTI IN REŠEVANJE PROBLEMATIKE PLAČILNE NESPOSOBNOSTI DRŽAV TRETJEGA SVETA

Nemalokrat se zgodi, da zunanja zadolženost v državah tretjega sveta doseže enormne dimenzije, vendar pa ne rezultira v dolžniški krizi. Znaten delež narodnogospodarskega prihodka je porabljen za namene odplačevanja zunanjih dolgov, kar pomeni deficite na socialno-političnem in razvojnem področju. V povezavi s tem, se poraja vprašanje, kdaj naj bi bila celotna zadolženost države znosna. Pri analiziranju le-tega ni samo pomemben nivo zunanje zadolženosti, temveč je potrebno ugotoviti relacijo med zunanjim dolgom in gospodarske moči določene države. V nadaljevanju bom na kratko predstavila štiri koncepte za ugotavljanje, kdaj je zunanja zadolženost države lahko opredeljena kot znosna.

3.1 Pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam

Pobuda HIPC, pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam (angl. *Heavily Indepted Poor Countries Initiative*), uporablja dva indikatorja za merjenje nosilnosti zadolževanja, in sicer so to kvota celotne zadolženosti glede na izvoz, ki upošteva mejo nosilnosti v višini 150%, in kvota celotne zadolženosti glede na fiskalne prejemke z mejo v višini 250% (Eurodad, 2006, str. 19). Oba indikatorja sicer upoštevata zmogljivost držav, vendar pa so pri tem določene vrednosti previsoko postavljene. Prognoze IMF-ja in Svetovne banke za cene surovin so bile na primer zastavljene preveč optimistično, da bi visokozadolženim državam trajno pomagali iz dolžniške krize. Nadalje pobuda ne vsebuje nikakršnih socialnih indikatorjev, posledično pa tudi ne upošteva socialni položaj prebivalstva (Eurodad, 2006, str. 22). Zaradi navedenih kritičnih točk sta se IMF in Svetovna banka odoločile za izdelavo novega koncepta DSF, koncept za trajnostno vzdržnost dolga (angl. *Debt Sustainability Framework*).

3.2 Koncept za trajnostno vzdržnost dolga

Koncept DSF, koncept za trajnostno vzdržnost dolga (angl. *Debt Sustainability Framework*), je nastal leta 2005 s strani IMF-ja in Svetovne banke kot izboljšava pobude HIPC. Pri tem naj bi ob dajanju kreditov revnim državam imel svetovalno oziroma nadzorovalno funkcijo. Cilj koncepta je preprečiti naraščanje zunanjega dolga na neznosen nivo. Koncept analizira situacije v preteklosti, v katerih so imele države v razvoju težave z odplačevanjem dolgov in preučuje indikatorje, kot so na primer kvota celotne zadolženosti glede na uvoz. Iz vseh zbranih indikatorjev posameznih prezadolžitev se oblikuje mediana, od katere je potrebno še odšteti vsoto, ki nastane zaradi raznih rizik, kot so naravne katastrofe. Rezultat pa je nosilen nivo zadolženosti (Eurodad, 2006, str. 24).

Koncept DSF naj bi novo zadolževanje omejilo in bodoča prezadolževanja preprečilo. Prednost tega koncepta je individualno ocenjevanje posameznih držav in upoštevanje notranjih dolgov, kar pomeni napredek v primerjavi z dosedanjimi pobudami za odpis dolga. Kritika tega koncepta izhaja predvsem iz pomanjkljivega soodločanja dolžnikov, saj ocenjevanje dodeljevanja sredstev ter nosilnosti zadolženosti še vedno poteka le s strani upnikov. Analiza prezadolženosti pa je v prvi vrsti osredotočena na indikatorje, ki so vezani na plačilno nesposobnost držav. V izogib prezadolževanju pa bi posledično bili socialni izdatki že prej krajšani. Poleg tega je koncept DSF uporabljen samo za namene preprečevanja prezadolževanja v prihodnosti, kar pomeni ignoranca trenutne situacije, v kateri je že prisotna visoka prezadolženost držav tretjega sveta (Eurodad, 2006, str. 25).

3.3 Koncept Od spodaj navzgor

Zasnova koncepta Od spodaj navzgor (angl. *Bottom-up*) je usmerjena v določen eksistenčni minimum, katerega financiranje naj bi bilo zagotovljeno v prvi vrsti. Presežne finančne resurse naj bi bile uporabljene za odplačevanje zunanjih dolgov. V tem konceptu obstaja osnovni fond resursov, ki ne sme biti porabljen za obveznosti do dolgov. Da bi bilo različnim danostim posameznih držav prilagojeno, naj bi bil ta fond za vsako državo posebej izračunan. Kalkulacija znosne mere zadolženosti poteka v treh korakih. Najprej so izračunani razpoložljivi resursi brez odbitkov. Nato se obstoječa sredstva za zagotovitev izračunanega eksistenčnega minimuma primerja s potrebnimi sredstvi. Eksistenčni minimum je razviden iz odpisanih MDG-jev s strani Združenih narodov. V zadnjem koraku se dosedanji izdatki za odplačevanje dolgov, izobraževanje, zdravstvo, in podobno analizira in primerja s potrebnimi sredstvi. Višina odpisa dolga pa je izračunana iz razlike med potrebnimi sredstvi za zagotavljanje eksistenčnega minimuma in dejanskimi izdatki za le-tega (Eurodad, 2006, str. 26). Tovrsten koncept je v veliki meri revolucionaren, saj postavlja v ospredje potrebe prebivalstva. Koncept pa izhaja iz tega, da bi države v razvoju svoje izdatke za eksistenčni minimum lahko še naprej krajšale, kar bi konkretno pomenilo, da bi bile krajšave za socialne

izdatke nagrajene, pri čemer pa le-to nikakor ne more biti cilj koncepta odpisa dolga (Eurodad, 2006, str. 28).

3.4 Koncept kuratorija za trajnostni razvoj

Delovna skupina za gospodarsko in socialno nosilnost držav v razvoju WiSoTrEn je razvila rešitveno zasnovo BOTOS, kuratorij za trajnostni razvoj (angl. *Board of Trustees on Sustainability*), katera temelji na konceptu Od spodaj navzgor (Eurodad, 2006, str. 29).
Najpomembnejša komponenta tega koncepta so potrebe prebivalstva, šele zatem pridejo v obravnavo zahteve upnikov. Izračun nosilne zadolženosti poteka s pomočjo mehanizma DSF, vendar je pri tem definicija prezadolževanja spremenjena. Tako poteka ugotavljanje prezadolženosti v štirih korakih (Eurodad, 2006, str. 29):

1. Najprej je potrebno ugotoviti razpoložljiva sredstva za obdobje zadnjih desetih let, kar omogoča izključevanje možnih manipulacij.
2. Za isto obdobje se analizira potrebna sredstva za zagotavljanje eksistenčnega minimuma, pri čemer so osnova razvojni cilji tisočletja (MDG).
3. Nato sledi primerjava izračunanih vrednosti iz prvega in drugega koraka.
4. V zadnjem koraku se oblikuje kvocient, pri katerem so obstoječa sredstva deljena s potrebnimi sredstvi. Rezultat pa je kvota, s pomočjo katere se lahko ugotovi, koliko potrebnih sredstev za zagotavljanje eksistenčnega minimuma je bilo na razpolago.

S kvotami se oblikuje krivuljo za zadnjih deset let, pri čemer padajoča krivulja pomeni zmanjšanje razpoložljivih sredstev v primerjavi s potrebnimi. Po ugotovitvi prezadolženosti se s pomočjo primerjalnih števil, pridobljenih s strani DSF-mehanizmov, analizira višino dolgov države ob prezadolženosti. Nato se analizirani dolg razvrsti po velikosti in ugotavlja mediano, ki pomeni nosilno stanje zadolženosti (Eurodad, 2006, str. 31).

Kritika tega koncepta se osredotoča na identifikacijo prezadolženosti, do katere pride v primeru padanja krivulje. Visoke vrednosti krivulje nakazujejo prisotnost resursov, ki so potrebni za eksistenčni minimum. Ponavadi pa visoke vrednosti hitreje padajo kot se pa nizke zvišajo. Čim slabše gre neki državi, tem višja je verjetnost, da so spremembe nivoja resursov pozitivne. Iz tega sledi, da so izračuni znosnega praga zadolženosti s pomočjo koncepta DSF neprecizni, predvsem pa previsoki (Eurodad, 2006, str. 33).

4 RAZVOJNA POMOČ IN UČINKI ODPISA DOLGA

Diskusijo, ali je odpis dolga lahko preizkušeno sredstvo za rešitev problematike zadolženosti, razjasnjuje primerjava razvojne pomoči z odpisom dolga. Ob primerjavi obeh alternativ se implikacije kristalizirajo. Vendar obstajajo tudi dvomi o zmožnosti pospeševanja investicij in podpiranja rasti s pomočjo odpisa dolga, saj odpis dolga lahko najbolj pomaga državam, ki

nakazujejo dolžniški previs, torej državam, ki so akumulirale zelo visoko zunanjo zadolženost.

Arslanalp in Henry sta mnenja, da je za doseganje izboljšane gospodarske zmogljivosti in redukcije revščine najbolj konstruktivno sredstvo razvojna pomoč (Aslanalp & Henry, 2004, str. 17). Razvojna pomoč pa je sestavljena vsaj iz sledečih točk (Rao, 2003, str. 98):

1. Koncesionalen transfer kapitala individualnih držav dajateljic, vključeno z bilateralno razvojno pomočjo (pri čemer pomoč znaša nad 25%);
2. Koncesionalen transfer multilateralnih institucij;
3. Krediti ob pogojih, ki so podobni multilateralnim tržnim pogojem organizacij za razvojno pomoč in nekoncesionalnim multilaterlanim kapitalnim transferjem.

Ob primerjavi odpisa dolga z razvojno pomočjo se poraja vprašanje, ali odpis dolga ni nič drugega kot oblika razvojne pomoči? Vendar sta med obemi ukrepi prisotni dve temeljni razliki, in sicer po eni strani odpis dolga ob obstoječi razvojni pomoči lahko privede do učinka izrinjanja, po drugi strani pa ima lahko odpis dolga neželjene učinke na obstoječo razvojno pomoč.

4.1 Učinek izrinjanja in sprememba v sestavi

Zagovorniki pobude HIPC se deloma zavzemajo za cilj zvišanja neto transferja resursov držav HIPC, ki naj bi bil dosežen s pomočjo redukcije dolžniških obveznosti (Arslanalp & Henry, 2004, str. 17). Pobuda pa je sprožila nasprotni učinek, saj je razvojna pomoč od leta 1970 do sredine devetdestih let kontinuirano naraščala. Vendar Arslanalp in Henry ugotavljata, da je razvojna pomoč od leta 1996 dalje signifikantno padala. Tudi Svetovna banka je prišla do tovrstne ugotovitve, saj so se ugodni kapitalski tokovi ob stalnih cenah na svetovni ravni v obdobju od leta 1970 do 1980 povečali za 50 % ter v obdobju od leta 1980 do 1990 za 32 %. V obdobju od leta 1990 do 2000 pa so se zmanjšali za 25 % (World Bank v Rao, 2003, str. 99).

V primerjavi z BDP-jem je upadanje razvojne pomoči celo večje kot v absolutnih vrednostih. V začetku leta 1990 je znašala razvojna pomoč 17% BDP-ja. Od leta 1996 pa je bila le 12%. Zmanjšanje sredstev za razvojno pomoč in servisiranja dolgov sta skupaj povzročila občutno zmanjšanje neto transfernih resursov v državah HIPC (Arslanalp & Henry, 2004, str. 17).

Opisan razvoj je razviden iz Tabele 1.

Tabela 1: Razvojna pomoč za države HIPC

	1970 – 1979		1980 – 1989		1990 - 1995		1996 – 2000	
	USD (v mio)	% BDP-ja	USD (v mio)	% BDP-ja	USD (v mio)	% BDP-ja	USD (v mio)	% BDP-ja
države HIPC (vse)								
neto transfer resursov	90	5,8	213	6,2	337	9,3	320	7,1
razvojna pomoč	88	5,7	247	7,2	436	12,0	364	8,0
servisiranje dolgov	40	2,6	123	3,6	143	3,9	188	4,2
države HIPC (odobren odpis dolga)								
neto transfer resursov	70	6,4	213	8,6	353	12,2	352	10,3
razvojna pomoč	69	6,3	238	9,6	486	16,8	416	12,2
servisiranje dolgov	36	3,3	94	3,8	124	4,3	146	4,3

Vir: S. Arslanalp & P. Henry, Helping the Poor To Help Themselves: Debt Relief Or Aid, 2004, str. 33.

Odkar se je razvojna pomoč pobude HIPC zmanjšala, obstaja tudi sprememba v sestavi razvojne pomoči, in sicer je prišlo do odtokov multilaterlanih kapitalskih tokov v smeri k bilateralnim (Arslanalp & Henry, 2004, 17).

Neto transfer resursov (NTR) je definiran kot tok kapitala zmanjšan za odplačila dolga. Za poenostavljen prikaz, pa sta Arslanalp in Henry (2004, str. 18) zapisala sledečo formulo:

NTR = bilateralna pomoč + multilateralna pomoč – odplačevanje dolgov

Kot je razvidno iz Tabele 2, ni bilo pomembnega pritoka privatnega kapitala v države HIPC. Glavni delež kapitalnega pritoka je bil s strani uradnih mest v obliki bilateralne ali multilateralne razvojne pomoči.

Tabela 2: Sestava kapitalnih tokov v države HIPC

	1975 – 79		1980 – 84		1985 - 89		1990 – 94	
	USD (v mio)	v %	USD (v mio)	v %	USD (v mio)	v %	USD (v mio)	v %
NTR	172	100,0	269	100,0	305	100,0	412	100,0
javni dolg	111	64,5	176	65,4	158	51,9	120	29,2
zasebni dolg	3	1,8	5	1,9	-1	-0,3	0	-0,1
FDI	12	7,0	11	4,0	14	4,4	50	12,2
lastniški portfelj	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	1,1
razvojna pomoč	46	26,7	77	28,7	134	44,0	237	57,6

Vir: S. Arslanalp & P. Henry, Helping the Poor To Help Themselves: Debt Relief Or Aid, 2004, str. 30.

Od leta 1970 dalje neto transfer resursov ni substancialno naraščal, kar pomeni, da razvite države niso pripravljene povečati svojih prispevkov realnih sredstev za razvoj držav HIPC. Poleg tega je lahko pričakovati, da bo bilateralna pomoč v razmerju z BDP-jem ostala konstantna. To domnevo podpira argumentacija, da bilateralna pomoč bazira na političnem in

strateškem razmišljanju upniških držav in ima tako do ukrepov odpisa dolga eksogeno naravo (Arslanalp & Henry, 2004, 18). Iz zgoraj opisane formule lahko sklepamo, da redukcija plačevanja dolga s strani držav HIPC privede do znižanja multilateralne razvojne pomoči. Če NTR in bilateralna razvojna pomoč ostaneta konstantna ter se odplačevanje dolgov zmanjša, se bo tudi multilateralna razvojna pomoč zmanjšala.

Prestava multilateralne pomoči v bilateralno pomoč pa za države HIPC ni ugodna. Multilateralna pomoč je šele tedaj odobrena, v kolikor so nekatera plačila in obveznosti držav prejemnic izpolnjena. V nasprotju s tem pa bilateralna pomoč pomeni prosti tok kapitala za vlade držav prejemnic. Drugače povedano bi to pomenilo, da bogate države določen del proračuna dajo državam v razvoju na razpolago (bilateralno in multilateralno). Bilateralen delež je vedno razdeljen na podlagi političnega razmišljanja. Pri tem učinkovitost ne igra nikakršne vloge. V kolikor pa bi bila razvojna pomoč konstantna, bi to pomenilo, da bo ob odpisu dolga multilateralna pomoč, katera je usmerjena na razvoj in učinkovitost, padala (Arslanplan & Henry, 2004, str. 18-19). Odpis dolga pa ne garantira, da bo zaradi razbremenitve proračuna bilo dejansko ustvarjenih več investicij, kot so na primer investicije za izgradnjo infrastrukture (Arslanplan & Henry, 2004, str. 19).

4.2 Učinki odpisa dolga

V družbi je zahteva po odpisu dolga državam tretjega sveta vedno močnejša. Ob teoretični diskusiji s tovrstno tematiko so prisotni pozitivni kot negativni aspekti, pri čemer pa so negativne posledice, ki izhajajo iz odpisa dolga, ob argumentaciji pogosto premalo obravnavane.

Posledice, ki izhajajo iz masivne zunanje zadolženosti vplivajo na ekonomsko-politične reforme oziroma na investicije. Države dolžnice niso pripravljene sprožiti političnih in gospodarskih korekcij, saj v le-teh ne vidijo koristi, temveč stroške prilagajanja in omejitve v potrošnji.

Odpis dolga lahko poveča perspektive rasti in razvoja visokozadolženih držav tretjega sveta. Hkrati pa tudi upniki profitirajo ob odpisu dolga, saj bi ob izboljšanju zmogljivosti držav dolžnic neplačani dolgovi bili z večjo gotovostjo plačani. Ker je visoka zunanja zadolženost povezana z nizko gospodarsko rastjo in posledično tudi z življenjskim standardom prebivalstva teh visoko zadolženih držav, je nujno potrebno pripisati ne samo razvoju pomembno vlogo, temveč tudi **gospodarski rasti**.

Odobren odpis dolga ne bi imel kot posledico le izboljšano oziroma varnejšo zmogljivost odplačevanja dolgov s strani držav dolžnic, ampak bi bilo tudi razpoložljivih več sredstev za potrebne uvoze. Brez odpisa dolga države tretjega sveta svoje uvoze reducirajo na absolutni minimum. Posledica na izvozno trgovino upniških držav pa je uničujoče tekomovanje za tržne deleže, kar pa najbolj občutijo delavci, ki se morajo soočati z izgubo delovnih mest in posledično z brezposelnostjo (Aggarwal, 1991, str. 1). Odpis dolga bi lahko uvozno in

investicijsko sposobnost dolžniških držav na novo podkrepilo, kar bi bilo v korist za vse udeležence. Omogočena bi bila perspektivnejša izpolnitev preostalih obveznosti do obresti in plačil ter več učinkovitih davčnih in zaposlitvenih izvoznih nalog in s tem sposobnost držav tretjega sveta za učinkovite uvoze in investicije (Nuscheler, 1988, str. 454).

Pogoj odplačevanja dolga lahko s seboj prinese enormen rizik za bodoči gospodarski razvoj kakor tudi za socialni politični položaj držav tretjega sveta. Čeprav bi lahko odpis dolga povečal možnosti gospodarske rasti, nikakor ne zagotavlja, da bodo v prvi vrsti imeli revni v državah v razvoju tudi dejansko koristi od tega, saj lahko profitirajo tudi tisti, katerih ekonomsko-politične napake in zlorabno izkoriščanje je pripeljalo do tovrstnega kritičnega položaja zadolženosti države.

Ob manjšem odplačevanju dolga, bi imele zadolžene države več sredstev za potrebne uvoze. Večji uvoz pa bi omogočil večjo proizvodnjo in zaposlenost v državah dolžnicah, kar bi bilo v interesu upnikov kakor tudi držav tretjega sveta. Nekatere države tretjega sveta, ki so izvajale korenita prilagajanja, da bi preprečile nadaljna zadolževanja in da bi svoje obveznosti do dolgov pogodbeno izpolnile, bi bile zaradi **neenakega obravnavanja** indirektno kaznovane. Pripravljenost danes še solventnih dolžnikov, da bi izpeljali ekonomsko-politične reforme in s tem ohranili svojo plačilno sposobnost, bi se lahko zmanjšala. Poleg tega obstaja nevarnost, da bi prihranki v državni blagajni zaradi odpisa dolgov bili izkoriščeni za neekonomske prestižne projekte ali višje izdatke v obrambne namene. Kot tovrsten negativen primer lahko opozorimo na Ugando, ki se je po delnem odpisu dolgov s pomočjo pobude HIPC oborožila in udeležila v državljanski vojni v Kongu.

Upniki nimajo nadzora nad tem, za katere namene dolžniki v državah v razvoju dejansko uporabijo kredite. Ob podelitvi kreditov pa tudi izhajajo iz tega, da bodo v primeru nezmožnosti odplačevanja dolga urgirale mednarodne finančne institucije (Hefekter, 2006, str. 9). V večini primerov pa tudi dolžniki premalo pretehtajo posledice, ki izhajajo iz najema kreditov in zanemarjajo možno plačilno nesposobnost v bodočnosti in s tem odplačevanje dolga.

Vendar upniki niso le izpostavljeni plačilni nesposobnosti dolžnikov, ampak tudi **riziku suverenosti**, saj obstaja možnost, da dolžniki ne bodo odplačevali dolg, čeprav so plačilno sposobni. Plačilno sposoben dolžnik se bo izognil odplačevanju dolga, v kolikor bo imel od tega večjo prednost. Odločitev dolžnika o ustavitvi plačil je odvisna od tega, ali je dobiček zaradi neplačevanja dolga večji kot pričakovani stroški, ki jih ima zaradi odplačevanja dolga (Nunnenkamp, 1988, str. 17). V kolikor dolžnik prikazuje takšno obnašanje, odpis dolga ne bi imel nikakršnega pozitivnega efekta, saj bi bila reducirana preostala terjatev prav tako izvedljiva, kot prvotno še neplačan dolg. Dalje pa je vprašanje glede razsežnosti odobrenega odpisa dolga močno povezano z verodostojnostjo morebitne grožnje dolžnika, da bi svoje plačilne obveznosti v celoti prekinil. Da bi tovrsten rizik omejili, grozijo upniki v primeru zavračanja plačevanja dolgov z ustreznimi sankcijami. Verodostojnost takšnih groženj pa se zdi dokaj neznatna, v kolikor upniki signalizirajo svojo pripravljenost za delni odpis dolga. Poleg tega je lahko dejanska razglasitev sankcij upnikov s strani dolžnikov otežena, v kolikor

dolžnik lahko izkazuje, da so prekinitve plačevanja dolgov posledica plačilne nesposobnosti. Na tak način pa je lahko tudi nevoljnost plačevanja dolgov zamegljena.

Cilj odpisa dolgov je normalizacija prejemanja kreditov med državami v razvoju in industrijskimi državami. Odtok kapitala iz držav tretjega sveta bi bil zaustavljen in hkrati vzpostavljen dostop do mednarodnega finančnega trga. Vendar je tukaj potrebno preveriti, v kolikšni meri so obveznosti do dolgov odgovorni za vrnitev kapitalskih tokov. Dejansko so negativni neto transferji v večji meri odgovorni za drastično redukcijo novo odobrenih kreditov, kot pa obveznosti do plačevanja dolgov. V kolikor je tok kapitala onemogočen, se države, racionirane s krediti, v prvi vrsti potegujejo za zagotovitev kapitala s strani privatnih finančnih tokov. Pri tem pa je vprašanje, ali odpis dolga dolžnikom lahko omogoča ponoven dostop do mednarodnih trgih, močno odvisno od tega, kdo je nosilec stroškov zaradi odpovedi do terjatev. V kolikor se stroške, ki nastanejo zaradi odpisa dolga, socializira, bi breme le-tega nosili davkoplačevalci upniških držav. V tem primeru pa bi bili privatni kreditodajalci prej pripravljeni dati na razpolago nova sredstva, vendar pa ne bi prišlo do razdelitve rizika, saj bi bila odgovornost za dolgove prenešena iz zasebnega v javni sektor. Le-ta pa ne bi bil pripravljen dati na razpolago ogromne vsote javnih sredstev za nakup dolgov. Tudi dolžniki se ne bi trudili odplačevati dolga, saj bi davkoplačevalci industrijskih držav odgovarjale za dolgove. Vendar večinoma mednarodne finančne institucije poskrbijo za pridobitev terjatev, ki jih imajo do svojih dolžnikov. Tako nosijo breme, ki izhaja iz stroškov dolgov, pretežno davkoplačevalci zadolženih držav. Le v primeru odpisa dolga bi prišlo do razbremenitve dolžnikov in s tem prebivalstva zadolženih držav (Hefekter, 2006, str. 10).

Manjši kot je delež izgub, katerega morajo banke same realizirati, manjše so spodbude za preverjanje kreditne sposobnosti dolžnikov (Nunnenkamp, 1988, str. 12). Vendar je zelo neverjetno, da bi se banke prostovoljno odpovedale svojim terjatvam. V primeru izbrisa starih dolgov, ki predstavljajo velike izgube, banke tudi ne bi bile takoj pripravljene dati nove kredite državam v razvoju. Državam, ki se nanašajo na odpis dolga, lahko grozi za daljše časovno obdobje izločenosti od mednarodnega kapitalnega trga in s tem onemogočen dostop k pridobitvi novih kreditov. Prav zaradi lastnega interesa, bi morale visoko zadolžene države v razvoju to strategijo temeljito pretehtati. Ker je cilj vzpostavitev mednarodne kreditne sposobnosti, potrebuje razbremenitev pri odplačevanju dolgov gospodarsko-politična prilagajanja (Nunnenkamp, 1988, str. 13).

Argument za odpis dolga, katerega se večina nevladnih organizacij poslužuje, je moralne narave. **Moralni argument** se po eni strani navezuje na odgovornost zadolževanja, saj se breme odplačevanja dolgov ne more kar prevaliti na prebivalstvo, če se le-to ni strinjalo z najemanjem kreditov in posledično z dolgovi. Prebivalstvo zaradi tovrstnega bremena trpi, čeprav za nastalo situacijo ni odgovorno. Po drugi strani naj bi bili dolgovi izbrisani, v kolikor le-ti omejujejo zadovoljitev elementarnih potreb. Pri tem gre za omejen **fiskalni maneverski prostor** držav tretjega sveta, ki privede do negativnih socialnih posledic. Tako spirala zadolženosti prizadetim državam večinoma odteguje potrebna sredstva za vzpostavitev humanitarnega razvoja. V večini držav (tudi tistih z visoko nataliteto otrok in nizko stopnjo alfabetičnosti) odplačevanje dolgov presega izdatke za zdravsto in izobraževanje (Gerster v Kesselring, 2003, str. 137). Te države se od izbruha dolžniške krize nahajajo v akutni dilemi,

tako da je sredi osemdesetih let takratni predsednik Tanzanije, Julij Nyerere, postavil vprašanje, ali lahko resnično dovolijo, da lastno prebivalstvo samo zaradi odplačevanja dolgov umira zaradi lakote (Timberlake v Kesselring, 2003, str. 137). Ne samo nujno potrebna sredstva za humanitaren razvoj in zadovoljitev elementarnih potreb prebivalstva, temveč tudi ilegitimnost dolgov, bi morali biti zadosten razlog za odpis dolga.

Problem, ki izhaja iz odobrenega odpisa dolga je tako imenovani **moralni hazard**. Z odobritvijo odpisa dolga bi bile po eni strani nagrajene države, ki so zapravile svoj kapital in najbrž tudi od vsega začetka niso imele namen vrniti dolg, medtem ko bi bile druge države, ki se trudijo odplačevati dolg in se svojih obveznosti do le-tega zavedajo, kaznovane (Böttner, 2002, str. 153). Odpis dolga pa bi imel tudi signalen učinek na druge visoko zadolžene države v razvoju, saj bi le-te bile v pričakovanju, da bi se tudi njim odpisale obveznosti do zunanjega dolga. Vlade dolžniških držav bi dobile zagon, da ekonomsko-politične reforme zaradi lastnih interesov ne bi bile izpeljane, korenitejše reforme pa bi tako le zavlačevale. Zaradi tega je za premagovanje takšne moralno-hazardske problematike vezava odpisa dolga na interne reformne ukrepe neizbežna.

Pavšalen odpis dolga bi zapravljive diktatorje, kleptokrate, beg kapitala ali megalomanske vojske dodatno nagrajeval in bi manj zapravljive režime kaznoval. Vladarji držav tretjega sveta, ki so deloma sami povzročili dolžniško krizo, bi lahko svojo politiko nadaljevali, kar bi pripeljalo do naslednje dolžniške krize. Brez dolgoročne izboljšave za razvoj držav tretjega sveta, da bi iz lastnih resursov realizirali več deviz, trajnostna rešitev dolžniške krize ni možna (Nuscheler, 1988, str. 452). Rešitev tovrstne problematike pa bi bil odpis dolga na obroke. Šele po doseganju določenih ciljev, se odpiše del dolgov. Za tem bi bile nove predpostavke formulirane, ki ob pozitivni izpolnitvi pripeljejo do nadaljnjih delnih odpisov dolga. Tako bi lahko bil sestavljen postopen načrt, ki bi vodil do celotnega odpisa dolgov, pri čemer bi posamezni koraki vedno bili vezani na določene pogoje. Delni odpis dolga bi lahko pripomogel k temu, da bi manjši odtok deviz za namene odplačevanja dolga, spodbudil investicijsko dejavnost in izboljšal gospodarski razvoj. Z ponovno vzpostavitvijo mednarodne kreditne sposobnosti, bi se tudi povečala atraktivnost za privatne investitorje (Nuscheler, 1988, str. 456).

Problem prisklednikov (ang. free-rider) nastane vedno takrat, ko se kolektivni interesi razlikujejo od individualnih. V kontekstu z zunanjo zadolženostjo bi to pomenilo takšna razmerja, v katerih se zahteva soglasje upnikov. Čeprav bi prestrukturiranje za večino upnikov s seboj prineslo prednosti, se vendar manjši delež nekooperativnih upnikov temu izogiba (Resource Mobilization Department, 2006, str. 3). Svetovna banka to problematiko opisuje bolj specifično, pri čemer se uporablja pojem »prisklednik« kot kratico za situacijo, v kateri odpis dolga ali subvencioniranje s strani združenja IDA lahko potencira navzkrižna subvenciorniranja s strani upnikov, ki državam prejemnicam nudijo neugodna posojila (Resource Mobilization Department, 2006, str. 3). V kolikor bi IDA odobrila odpis dolga, bodo od tega tudi drugi kreditodajalci, ki niso bili deležni odpisa dolga in niso dajali kredite po nekoncesijskih pogojih, profitirali. Posledično pa bi sledilo subvencioniranje tistih kreditodajalcev, ki niso bili deležni odpisa dolga. Dalje pa ima problematika prisklednikov tudi pomembno vlogo pri najemanju novih kreditov. Mednarodne finančne institucije

opozarjajo, da bi se države, katerim je bil dolg odpisan, zadolžile ob slabših pogojih kot ob pogojih, ki so v okviru odpisa dolga določene. S tem pa bi spet hitro prešle v kritično situacijo zadolženosti in odpis dolga multilateralnih upnikov bi fungiralo kot prelivanje sredstev oportunistično-nekoncesijskim upnikom (Erlassjahr.de, 2007, str. 2). Kot rešitev tega problema predlaga Svetovna banka izboljšanje koordinacije med kreditodajalci, pri čemer naj bi predvsem kolektivne ukrepe bolje usklajevali. Odziv upnikov glede skupne zasnove v vezi z olajšavo bi bila idealna rešitev problema prisklednikov, saj bi izboljšana koordinacija končno pripeljala do višjih rezultatov za vse involvirane kreditodajalce (Resource Mobilization Department, 2006, str. 17). Vendar bi se dolžniki, v primeru neželjenega najema kreditov, morali soočati s slabostmi visokokoncesijskih IDA-financiranjih. Takšne slabosti pa bi lahko bile redukcije volumna ali poslabšanje pogojev najema kreditov, kot so na primer višje obrestne mere oziroma provizije ali krajši odplačilni roki (Resource Mobilization Department, 2006, str. 19 - 21).

SKLEP

Problematika visoke zadolženosti je tudi 30 let po izbruhu dolžniške krize še vedno aktualna. Vendar ne zadeva le države tretjega sveta, temveč je prizadela tudi gospodarske velesile, kot sta ZDA in Evropa. Tako prošnja po odpisu dolga danes ni prisotna le s strani revnih držav v razvoju, ampak tudi s strani industrijskih držav.

Sicer so pobude, kot so pobuda HIPC in MDRI, dosegle znatne delne uspehe, vendar cilj trajnostnega zmanjšanja dolgov še vedno ni dosežen. Iz držav tretjega sveta še vedno odtekajo enormni resursi zaradi visoke zunanje zadolženosti. Ker ne morejo generirati visokih fiskalnih dohodkov, izgubijo še dodatne resurse za boj proti revščini in razvojno-politične ukrepe. Posledice visoke zadolženosti pa nimajo samo negativen učinek na gospodarstvo, ki se med drugim odraža v revščini prebivalstva, temveč tudi na socialno področje, ki se kaže v problematiki na področju izobraževanja, pomanjkljivi zdravstveni oskrbi, korupciji, konfliktov in vojn.

V predstavljeni teoriji obstaja vrsta kanalov, preko katerih visoka zunanja zadolženost negativno vpliva na gospodarsko rast. Po eni strani manjkajo državam dolžnicam spodbude za politične oziroma gospodarske reforme, ki bi sicer kratkoročno povzročile stroške, dolgoročno pa bi pripeljale k boljši gospodarski zmogljivosti. Po drugi strani pa so investicije zaradi internalizacije bodočih indirektnih davkov za domače kot tuje investitorje neprivlačne. Zaradi višje obdavčitve pričakujejo zmanjšanje investicijskih donosov, kar pa ima za posledico beg kapitala. Le-ta sproži zmanjšanje vrednosti valute držav v razvoju, kar pomeni še dodatno neprivlačnost za investicijska vlaganja. Zaradi zadolženosti lahko pride v zadolženih državah do učinka izrinjanja. Plačljivi dolg masivno omejuje razpoložljiva sredstva, katere ni možno uporabiti za javne institucije. Resursi, ki so potrebni za trajnostni razvoj in za zadovoljitev elementarnih potreb prebivalstva, so zaradi enormnega odplačevanja dolgov izčrpani.

Večina teorij opozarja na negativno povezavo med zadolženostjo in gospodarsko rastjo. Višina posamezih učinkov variira, vendar se vse skladajo z dejstvom, da visoka zadolženost zavira gospodarsko rast. Iz tega lahko sklepamo, da ob nominalni redukciji dolgov gospodarstvo zadolžene države pridobi nove impulze, iz česar sledi večja gospodarska rast, ki je povezana z boljšo plačilno sposobnostjo.

Odpis dolga bi lahko pospešil uvoze držav v razvoju, posledično pa bi izvozno gospodarstvo upniških držav pridobilo nove impulze. Pomemben, čeprav ne ekonomski argument za odpis dolga je moralne narave. V kolikor lahko zaupamo v vse negativne konsekvence visoke zunanje zadolženosti, ki zadevajo prebivalstvo držav tretjega sveta, se poraja vprašanje, ali naj ne bi bile upniške države dolžne zagovarjati odpis dolga. Tukaj se je potrebno predvsem zavedati, da prebivalstvo večinoma ne nosi odgovornost za nastanek te masivne razsežnosti zadolženosti. Po eni strani je prisoten nerešen problem moralnega hazarda. Vlade visoko zadolženih držav v razvoju nimajo razlogov za uvajanje odgovorne politike, saj se ob ponovni akumulaciji dolgov zanašajo na ponoven odpis dolga. Po drugi strani pa so države, ki so se z lastnimi močmi uspešno borile proti dolžniški krizi in hkrati utrpele boleča pomanjkanja in odrekanja, indirektno kaznovane. Poleg tega je ob odpisu dolga prisotna tudi problematika prisklednikov, katera nastane zaradi divergenčnih kolektivnih in individualnih interesov upnikov. Zahteve po gospodarsko-političnih prilagajanjih namesto odpisa dolga, same po sebi niso zadostne. Potrebno jim je dodati ukrepe, ki bodo eficientnost mednarodnega transfernega mehanizma povečale. Tako je tudi potrebno preprečiti možnost ponovitve visoke zadolženosti, saj drugače poučni efekt odpisa dolga sploh ne bi bil prisoten.

Problematika zadolženosti je še vedno osrednja tematika javnosti v globalnem smislu. Širše gibanje se zavzema za odpis dolga večine držav tretjega sveta. Pri tem pa se je potrebno zavedati, da bi celoten odpis dolga lahko povzročil kulturo odvisnosti. Vlade visoko zadolženih revnih držav se niti ne bi trudile odplačevati dolgove, saj bi le-ti bili tako ali tako kmalu odpisani. Odpis dolga je ekonomsko upravičen samo v primerih, kjer obremenjenost z odplačevanjem dolga resnično onemogoča gospodarski razvoj države. Predvsem pa je potrebno odpraviti vzroke za visoko zadolženost. K temu bi lahko pripomogel postopen in delni odpis dolga, pri čemer bi bilo upnikom omogočeno redno preverjanje gospodarske politike visoko zadolženih držav. Sicer tudi v tem primeru ni pričakovati, da bodo države tretjega sveta v roku nekaj let uspele vzpostaviti nova izvozna tržišča, saj bodo še naprej potrebovale podporo in razvojno pomoč. Da bi to dosegli, je nujno potrebna bolj pravičnejša, predvsem pa bolj humana politika s strani industrijskih držav. Trajna redukcija dolgov na znosen nivo je lahko dosežena le v povezavi z izboljšanim in bolj učinkovitim managementom dolgov. Ne samo pripravljenost za sprejemanje gospodarskih in političnih reform, temveč tudi realizacija le-teh mora biti predpogoj za odpis dolga.

LITERATURA IN VIRI

1. Agarwal, J. P., Glismann, H. H., & Nunnenkamp, P. (1983). *Ölpreisschocks und wirtschaftliche Entwicklung: Anpassungsprobleme in der Dritten Welt.* Tübingen: Mohr Siebeck.
2. Aggarwal, V. K. (1991). Debt Forgiveness: Dangerous Trend or Absolute Necessity. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu http://basc.berkeley.edu/pdf/articles/Debt%20Forgiveness.pdf
3. Arslanalp, S., & Henry, P. B. (2004). Helping the Poor To Help Themselves: Debt Relief Or Aid. Working Paper 10230. Najdeno 30. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.nber.org/papers/w10230.pdf
4. Böttner, T. (2002). *Weltgesellschaft und Entwicklung: Entwicklungspolitik für den Markt. Philosophie und Ökonomik* (Band 3). Münster: LIT Verlag.
5. Cencen, M. (2011). *Mednarodni položaj Kitajske po koncu hladne vojne.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Central Intelligence Agency (2012). Factbook. Najdeno 06. avgusta 2012 na spletnem naslovu https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html
7. Ellmers, B., & Gad, G. (2007). Der Beitrag ausländischer Direktinvestitionen zur Entwicklung des Südens – Theoretische Überlegungen. V *Ausländische Direktinvestitionen – Königsweg für die Entwicklung des Südens? 2015 im Gespräch. VENRO-Projekt »Perspektive 2015 – Armutsbekämpfung braucht Beteiligung«*. (str. 6 – 12). Bonn: Verband Entwicklungspolitik deutscher Nichtregierungsorganisationen e.V.
8. *Entschuldung.* Najdeno 3. decembra 2012 na spletnem naslovu http://www.netzwerkafrika.de/dcms/sites/nad/themen/entschuldung/index.html
9. Erlassjahr.de. (2007). Trittbrettfahrer im internationalen Kreditgeschäft: Das »Debt Sustainability Fraimwork“ von IWF und Weltbank. Fachinfo Nr. 11. Düsseldorf: Erlassjahr.de
10. Erlassjahr.de. (2012). Glossar. Najdeno 28. januarja 2012 na spletnem naslovu http://www.erlassjahr.de/glossar/glossar.html
11. Eurodad (2006). To repay or to develop? Handbook on Debt Sustainability. Najdeno 26. junija 2010 na spletnem naslovu http://eurodad.org/uploadedfiles/whats_new/reports/eurodad%20debtsustainabilityhandbook.pdf
12. Eurostat (2012). Unemployment statistic. Najdeno 17. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics
13. Gautam, M. (2003). Debt Relief for the Poorest. An OECD Review of the HIPC Initiative. Najdeno 10. julija 2011 na spletnem naslovu http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/06/06/000094946_0305280402507/Rendered/PDF/multi0page.pdf
14. Glebe, D. (2008). *Börse verstehen: Die globale Finanzkrise. Alles über die Finanzkrise dieser Welt.* Norderstedt: Books on Demand GmbH.

15. *Griechen streichen Gesundheitsausgaben zusammen.* (2012, 1. marec). Zeit Online. Najdeno 17. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.zeit.de/politik/ausland/2012-03/griechenland-kuerzungen-gesundheit
16. Gwartney, J. D., Stroup, R. L., Sobel, R. S., & Macpherson, D. A. (2009). *Economics: Private and Public Choice* (12th ed.). Mason, Ohio: Cengage South-Western.
17. Hefekter, C. (2006). Vermeidung und Bewältigung von Verschuldungskrisen: Die Rolle privater und öffentlicher Insitutionen. HWWA Discussion paper 340. Hamburgerisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA). Najdeno 20. julija 2012 na spletnem naslovu http://www.uni-siegen.de/fb5/ewp/research/documents/hefeker/340.pdf
18. Kesselring, T. (2003). *Ethik der Entwicklungspolitik. Gerechtigkeit im Zeitaler der Globalisierung*. C.H. Beck oHG, München.
19. Kramer, R. (1990). *Umgang mit der Armut: eine sozialethische Analyse*. Berlin: Duncker & Humblot GmbH.
20. Lachmann, W. (2009). *Wirtschaft und Ethik. Maßstäbe wirtschaftlichen Handelns aus biblischer und ökonomischer Sicht. Marktwirtschaft und Ethik*. Band 11 (2nd ed.). Berlin: LIT Verlag.
21. Loko, B., Mlachila, M., Nallari, R., & Kalonji, K. (2003). The Impact of External Indebtedness on Poverty in Low-Income Countries. Working Paper No. 03/61. Najdeno 9. julija 2011 na spletnem naslovu http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp0361.pdf
22. Meckenstock, G. (1997). *Wirtschaftsethik*. Berlin: de Gryter.
23. Mercier, F. (2012, junij). Faire Regeln für den Staatsbankrott gefordert. *Ein-Blick*. Najdeno 6. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.brotfueralle.ch/fileadmin/deutsch/01_Service/Publikationen/EinBlick/EinBlick_01-12_def.pdf
24. Nunnenkamp, P. (1985). Die Entstehung und Bewältigung von Verschuldungskrisen in Entwicklungsländern. Najdeno 19. marca 2011 na spletnem naslovu http://www.econstor.eu/bitstream/10419/1298/1/258852259.pdf
25. Nunnenkamp, P. (1988). Kapitalabflüsse aus der Dritten Welt und Schuldenerlass : zu d. Problemen d. privaten Kapitaltransfers zwischen Industrie- u. Entwicklungsländern. Najdeno 19. marca 2011 na spletnem naslovu https://econstor.eu/dspace/bitstream/10419/396/1/025202367.PDF
26. Nuscheler, F. (1988). Schuldenerlaß für die Dritte Welt. Ist er möglich und vernünftig? Irreführende Signale vom „Wirtschaftsgipfel“ in Torronto. Najdeno 19. marca 2011 na spletnem naslovu http://library.fes.de/gmh/main/pdf-files/gmh/1988/1988-08-a-449.pdf
27. Otruba, H., Munduch, G., & Stiassny, A. (1996). *Makroökonomik. Zweite, neubearbeitete Auflage. Springers Kurzlehrbücher der Wirtschaftswissenschaften*. Wien: Springer-Verlag.
28. Queck, A. (2008a). Was sind illegitime Schulden? Von der Odious-Debts-Doktrin zum Ius-Cogens-Ansatz und wieder zurück. *Handbuch Illegitime Schulden 2*. Najdeno 28. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.erlassjahr.de/cms/upload/mitmachen/arbeitshilfen/dokumente/illegitime_schulden_II/Handbuch_Illegitime_Schulden.pdf

29. Queck, A. (2008b). Zahlungsverweigerung, Zahlungsbefreiung – 125 Jahre illegitime Schulden. *Handbuch Illegitime Schulden 2*. Najdeno 28. januarja 2010 na spletnem naslovu http://www.erlassjahr.de/cms/upload/mitmachen/arbeitshilfen/dokumente/illegitime_schulden_II/Handbuch_Illegitime_Schulden.pdf
30. Rao, P. K. (2003). *Development Finance*. Berlin-Heidelberg-New York: Springer-Verlag.
31. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2002). *Ekonomija* (16. izd.). Ljubljana: GV Založba.
32. Resource Mobilization Department. (2006, 19. junij). IDA Countries and Non-Concessional Debt: Dealing with the »Free Rider« Problem in IDA14 Grant-Recipient and Post-MDRI Countries. *Worldbank Board Report, No. 36563*. Najdeno 18. marca 2011 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Seminar%20PDFs/73449-1155322341160/Freeriderboardpaper.pdf
33. Stöckli, B. (2012, junij). 30 Jahre Schuldenbekämpfung mit falschen Rezepten. *Ein-Blick*. Najdeno 6. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.brotfueralle.ch/fileadmin/deutsch/01_Service/Publikationen/EinBlick/EinBlick_01-12_def.pdf
34. *Spanien kündigt neue Einsparungen in Milliardenhöhe an*. (2012, 9. april). Zeit Online. Najdeno 17. Avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.zeit.de/wirtschaft/2012-04/spanien-einsparungen-schuldenkrise
35. *Truth about debt.* Najdeno 03. decembra 2011 na spletnem naslovu http://www.jubileeusa.org/truth-about-debt
36. UNESCO Institute for Statistics (2011). Out-of-school children: New data reveal persistent challanges. Najdeno 11. maja 2012 na spletnem naslovu http://www.uis.unesco.org/FactSheets/Documents/FS12_2011_OOSC_EN.pdf
37. WEED. (2006). Schuldenreport 2007. Karten neu gemischt? Umbrüche und aktuelle Tendenzen der Nord-Süd und Süd-Süd-Finanzbeziehungen. Die Krise der etablierten Gläubigergemeinschaft. Internationale Schuldenerlassinitiative auf dem Prüfstand. Najdeno 18. marca 2011 na spletnem naslovu http://www2.weed-online.org/uploads/schuldenreport2007_web.pdf
38. World Bank. (2013). World Development Indicators. *World Economic Outlook Database.* Najdeno 25. maja 2013 na spletnem naslovu http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators#

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Slovar kratic 1
Priloga 2: Tabelaričen prikaz uporabljenih indikatorjev 2

Priloga 1: Slovar kratic

BDP	Bruto domači proizvod
BND	Bruto nacionalni dohodek
BOTOS	Kuratorij za trajnostni razvoj (angl. Board of Trustees on Sustainability)
koncept DSF	Koncept za trajnostno vzdržnost dolga (angl. Debt Sustainability Framework)
pobuda HIPC	Pobuda za pomoč zelo zadolženim revnim državam (angl. Heavily Indepted Poor Countries Initiative)
IDA	Mednarodno razvojno združenje (angl. International Development Association)
IMF	Mednarodni denarni sklad (angl. International Monetary Fund)
MDG	Razvojni cilji tisočletja (ang. Millenium Development Goals)
pobuda MDRI	Pobuda za odpis multilateralnih dolgov (angl. Multilateral Debt Relief Initiative)
NRT	Neto transfer resursov (ang. Net Resource Transfer)
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development)
OPEC	Organizacija držav izvoznic nafte (angl. Organization of Petroleum Exporting Countries)
WTO	Svetovna trgovinska organizacija (angl. World Trade Organization)

Priloga 2: Tabelaričen prikaz uporabljenih indikatorjev

Tabela 1: Javna razvojna pomoč držav v razvoju (v USD)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Subsaharska Afrika	7.712.350.000	7.478.530.000	7.846.110.000	7.573.750.000	8.361.590.000	9.200.480.000	10.996.190.000	12.759.860.000	14.448.100.000
Vzhodna Azija in Pacifik	3.330.620.000	3.635.990.000	3.448.510.000	3.514.030.000	3.619.620.000	3.683.650.000	4.544.730.000	5.433.990.000	6.462.600.000
Latinska Amerika in Karibi	2.114.020.000	2.393.920.000	2.524.230.000	2.717.990.000	2.937.290.000	3.304.450.000	3.515.970.000	4.068.080.000	4.188.780.000

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Subsaharska Afrika	15.444.750.000	17.781.660.000	17.760.650.000	19.163.570.000	17.272.320.000	19.140.900.000	18.579.300.000	16.295.110.000	14.842.250.000
Vzhodna Azija in Pacifik	6.728.490.000	7.677.930.000	7.300.190.000	9.659.320.000	9.111.690.000	9.379.850.000	9.793.760.000	7.961.210.000	6.913.040.000
Latinska Amerika in Karibi	4.664.090.000	5.069.750.000	5.753.640.000	5.266.150.000	5.168.490.000	5.593.930.000	6.231.560.000	7.338.510.000	5.308.430.000

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Subsaharska Afrika	14.416.750.000	13.161.440.000	12.988.980.000	14.258.890.000	19.058.910.000	24.920.890.000	26.501.630.000	32.832.030.000	41.206.590.000
Vzhodna Azija in Pacifik	8.384.520.000	9.866.500.000	8.565.260.000	7.452.620.000	7.364.830.000	7.208.980.000	7.068.380.000	9.696.790.000	7.871.300.000
Latinska Amerika in Karibi	5.405.660.000	5.803.670.000	4.843.600.000	5.967.770.000	5.009.170.000	6.123.450.000	6.831.860.000	6.722.570.000	7.347.530.000

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Subsaharska Afrika	35.577.460.000	40.234.420.000	44.038.230.000	44.504.010.000	46.328.640.000	…
Vzhodna Azija in Pacifik	8.790.870.000	9.086.690.000	10.164.670.000	9.871.400.000	7.610.720.000	…
Latinska Amerika in Karibi	6.965.510.000	9.287.290.000	9.031.190.000	10.731.780.000	11.649.010.000	…

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Tabela 2: Celotna zadolženost držav v razvoju (v USD)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Subsaharska Afrika	60.717.007.000	69.239.320.000	76.567.645.000	86.531.325.000	90.685.010.000	106.804.614.000
Vzhodna Azija in Pacifik	60.687.396.000	73.091.564.000	88.083.486.000	100.680.502.000	107.615.251.000	124.184.032.000
Latinska Amerika in Karibi	244.083.548.000	296.276.939.000	333.910.824.000	361.996.649.000	376.755.015.000	388.312.995.000

	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Subsaharska Afrika	120.663.523.000	147.576.433.000	150.123.724.000	156.623.448.000	176.366.968.000	182.843.633.000
Vzhodna Azija in Pacifik	142.537.474.000	169.442.886.000	174.911.362.000	203.661.734.000	233.941.850.000	262.576.810.000
Latinska Amerika in Karibi	405.954.964.000	441.926.629.000	428.137.803.000	424.056.720.000	443.351.263.000	457.370.997.000

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Subsaharska Afrika	182.304.499.000	194.543.880.000	221.382.343.000	235.941.214.000	231.494.363.000	225.548.834.000
Vzhodna Azija in Pacifik	293.546.658.000	328.000.666.000	383.571.066.000	455.481.934.000	493.966.839.000	526.302.187.000
Latinska Amerika in Karibi	471.679.543.000	509.180.747.000	547.155.771.000	610.356.268.000	636.227.418.000	670.931.446.000

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Subsaharska Afrika	228.582.529.000	216.810.120.000	213.467.594.000	204.604.389.000	219.519.291.000	239.877.468.000
Vzhodna Azija in Pacifik	533.241.723.000	536.252.232.000	497.305.090.000	514.377.631.000	510.451.523.000	535.433.965.000
Latinska Amerika in Karibi	755.102.017.000	780.573.784.000	760.414.215.000	766.182.525.000	761.748.406.000	801.826.739.000

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Subsaharska Afrika	254.401.125.000	234.427.758.000	193.938.298.000	218.520.183.000	225.406.564.000	248.618.965.000
Vzhodna Azija in Pacifik	581.471.207.000	621.319.189.000	657.772.673.000	738.183.743.000	767.614.949.000	873.238.216.000
Latinska Amerika in Karibi	806.715.332.000	750.570.704.000	751.568.080.000	850.422.882.000	904.988.856.000	946.895.635.000

	2010	2011	2012
Subsaharska Afrika	271.204.664.000	295.598.232.000	…
Vzhodna Azija in Pacifik	1.069.441.994.000	1.242.633.065.000	…
Latinska Amerika in Karibi	1.086.823.214.000	1.233.483.822.000	…

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Tabela 3: Bruto nacionalni dohodek držav v razvoju (v USD)

	1980	**1981**	**1982**	**1983**	**1984**	**1985**
Subsaharska Afrika	260.818.985.534	262.698.134.631	245.627.853.107	229.330.184.646	218.369.024.289	202.450.670.884
Vzhodna Azija in Pacifik	369.153.952.751	395.195.861.872	410.093.257.415	431.492.253.682	464.585.522.287	508.710.619.842
Latinska Amerika in Karibi	724.592.810.225	829.450.545.768	757.639.038.712	668.468.820.923	656.261.301.024	676.005.886.233

	1986	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**
Subsaharska Afrika	223.642.845.315	263.892.812.893	278.579.223.183	287.013.671.357	283.989.790.603	295.385.142.529
Vzhodna Azija in Pacifik	492.339.541.940	474.609.143.072	547.922.729.129	614.908.089.325	661.499.510.798	709.214.002.561
Latinska Amerika in Karibi	693.276.457.874	732.578.979.759	834.316.100.240	949.219.259.739	1.078.558.246.714	1.150.414.954.338

	1992	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**
Subsaharska Afrika	294.801.477.949	281.562.274.478	276.034.718.109	314.430.451.483	327.089.006.684	337.147.167.101
Vzhodna Azija in Pacifik	793.943.640.175	868.590.589.278	1.051.691.052.789	1.289.833.409.389	1.482.911.058.669	1.540.254.854.896
Latinska Amerika in Karibi	1.255.100.354.763	1.367.894.725.553	1.644.676.930.108	1.729.766.981.472	1.868.968.051.986	2.037.425.121.140

	1998	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
Subsaharska Afrika	315.751.962.169	316.940.274.497	319.269.925.448	312.526.491.585	326.470.905.021	423.219.971.613
Vzhodna Azija in Pacifik	1.404.111.696.480	1.529.552.392.301	1.687.003.567.151	1.791.367.442.652	1.981.580.916.737	2.265.863.281.249
Latinska Amerika in Karibi	2.034.251.242.847	1.799.657.156.948	2.004.394.922.754	1.941.471.120.728	1.727.511.768.211	1.852.762.397.940

	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Subsaharska Afrika	527.258.667.817	612.764.815.980	720.611.875.024	824.690.980.616	925.003.942.258	880.827.465.130
Vzhodna Azija in Pacifik	2.631.994.280.115	3.031.422.185.312	3.663.942.179.111	4.648.803.142.614	5.890.872.185.491	6.345.571.498.327
Latinska Amerika in Karibi	2.138.250.794.383	2.597.825.104.365	3.061.031.576.612	3.627.386.938.499	4.225.857.308.346	3.957.288.874.156

	2010	**2011**	**2012**
Subsaharska Afrika	1.076.828.958.923	1.200.628.025.440	…
Vzhodna Azija in Pacifik	7.572.186.695.086	9.251.848.980.978	…
Latinska Amerika in Karibi	4.920.547.829.644	5.533.414.895.624	…

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Tabela 4: Kvota zadolženosti držav v razvoju v odstotkih BND-ja (v %)

	1980	**1981**	**1982**	**1983**	**1984**	**1985**	**1986**
Subsaharska Afrika	23,28	26,36	31,17	37,73	41,53	52,76	53,95
Vzhodna Azija in Pacifik	16,44	18,50	21,48	23,33	23,16	24,41	28,95
Latinska Amerika in Karibi	33,69	35,72	44,07	54,15	57,41	57,44	58,56

	1987	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**
Subsaharska Afrika	55,92	53,89	54,57	62,10	61,90	61,84	69,09
Vzhodna Azija in Pacifik	35,70	31,92	33,12	35,37	37,02	36,97	37,76
Latinska Amerika in Karibi	60,32	51,32	44,67	41,11	39,76	37,58	37,22

	1994	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**
Subsaharska Afrika	80,20	75,04	70,77	66,90	72,39	68,41	66,86
Vzhodna Azija in Pacifik	36,47	35,31	33,31	34,17	37,98	35,06	29,48
Latinska Amerika in Karibi	33,27	35,29	34,04	32,93	37,12	43,37	37,94

	2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**
Subsaharska Afrika	65,47	67,24	56,68	48,25	38,26	26,91	26,50
Vzhodna Azija in Pacifik	28,71	25,76	23,63	22,09	20,50	17,95	15,88
Latinska Amerika in Karibi	39,46	44,10	43,28	37,73	28,89	24,55	23,44

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Subsaharska Afrika	24,37	28,23	25,19	24,62	…
Vzhodna Azija in Pacifik	13,03	13,76	14,12	13,43	…
Latinska Amerika in Karibi	21,42	23,93	22,09	22,29	…

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Tabela 5: Odplačevanje dolga držav v razvoju (v USD)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Subsaharska Afrika	6.656.825.000	7.579.881.000	7.687.178.000	8.120.554.000	994.5526.000	10.967.231.000
Vzhodna Azija in Pacifik	9.081.058.000	11.609.332.000	13.381.879.000	14.060.505.000	1.585.8209.000	20.145.034.000
Latinska Amerika in Karibi	46.053.904.000	55.478.083.000	58.962.639.000	49.894.744.000	5.242.6388.000	47.916.277.000

	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Subsaharska Afrika	9.684.125.000	8.780.169.000	10.052.204.000	9.385.545.000	10.856.260.000	10.129.890.000
Vzhodna Azija in Pacifik	19.797.690.000	22.811.730.000	27.778.048.000	28.521.012.000	31.144.558.000	31.858.945.000
Latinska Amerika in Karibi	47.807.846.000	46.033.641.000	54.076.092.000	49.360.849.000	43.614.643.000	44.297.457.000

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Subsaharska Afrika	8.725.895.000	7.275.016.000	11.704.880.000	14.754.704.000	14.904.271.000	15.578.385.000
Vzhodna Azija in Pacifik	36.593.704.000	41.921.095.000	45.544.306.000	52.860.157.000	61.804.326.000	63.324.711.000
Latinska Amerika in Karibi	51.889.991.000	59.700.982.000	60.823.083.000	79.236.229.000	104.978.877.000	121.949.671.000

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Subsaharska Afrika	14.185.619.000	13.589.929.000	13.572.709.000	13.834.123.000	13.238.889.000	11.360.258.000
Vzhodna Azija in Pacifik	61.920.930.000	73.155.235.000	72.552.114.000	78.051.286.000	87.574.911.000	92.575.091.000
Latinska Amerika in Karibi	124.546.764.000	156.102.526.000	170.787.607.000	147.674.611.000	130.163.437.000	142.651.751.000

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Subsaharska Afrika	11.838.094.000	21.938.564.000	23.222.006.000	18.534.574.000	15.440.368.000	14.392.439.000
Vzhodna Azija in Pacifik	78.723.252.000	86.810.581.000	93.505.940.000	101.228.832.000	95.107.229.000	101.271.499.000
Latinska Amerika in Karibi	145.270.568.000	152.711.349.000	191.730.422.000	151.577.626.000	149.051.447.000	142.264.611.000

	2010	2011	2012
Subsaharska Afrika	14.213.388.000	16.196.234.000	…
Vzhodna Azija in Pacifik	134.956.435.000	146.827.904.000	…
Latinska Amerika in Karibi	141.258.895.000	167.433.751.000	…

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Tabela 6: Prihodki od izvoza držav v razvoju (v USD)

	1980	**1981**	**1982**	**1983**	**1984**	**1985**
Subsaharska Afrika	81.682.267.245	68.273.725.948	57.502.293.124	53.090.603.198	54.647.370.832	53.794.143.787
Vzhodna Azija in Pacifik	80.890.483.464	85.648.168.700	81.657.151.083	80.817.521.094	89.096.012.250	85.844.136.776
Latinska Amerika in Karibi	107.650.074.131	116.510.314.485	110.764.165.684	113.670.746.100	120.154.465.079	119.620.631.618

	1986	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**
Subsaharska Afrika	57.218.500.955	69.903.749.529	71.712.979.724	76.274.922.434	79.119.482.296	74.243.548.638
Vzhodna Azija in Pacifik	84.925.538.930	106.863.460.673	126.625.298.326	142.960.937.996	166.688.489.452	194.197.018.987
Latinska Amerika in Karibi	107.189.849.564	115.538.789.297	142.477.142.810	154.863.246.296	176.657.716.052	176.482.794.245

	1992	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**
Subsaharska Afrika	79.182.426.951	74.449.988.414	78.918.455.656	93.153.668.655	102.934.686.836	99.383.516.112
Vzhodna Azija in Pacifik	227.866.488.651	256.160.528.632	323.033.921.750	396.548.636.455	446.702.549.500	494.018.971.680
Latinska Amerika in Karibi	190.007.771.868	202.553.268.325	235.787.620.423	277.940.802.128	308.064.475.388	337.887.600.900

	1998	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
Subsaharska Afrika	87.624.298.821	90.303.857.464	110.696.187.742	104.603.342.443	108.471.104.082	142.018.636.669
Vzhodna Azija in Pacifik	459.687.968.286	496.574.636.049	610.077.210.412	603.152.720.262	688.364.826.751	843.729.823.460
Latinska Amerika in Karibi	336.554.335.316	353.539.896.731	418.110.856.609	402.970.873.103	407.303.694.686	439.587.434.295

	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Subsaharska Afrika	180.498.660.645	229.655.976.515	273.732.330.789	321.806.269.725	387.149.007.688	285.289.829.416
Vzhodna Azija in Pacifik	1.086.461.349.797	1.329.277.800.462	1.635.061.947.562	2.002.706.805.999	2.339.122.506.916	1.975.311.284.469
Latinska Amerika in Karibi	538.933.390.056	647.597.314.446	764.325.087.351	865.351.653.457	997.509.101.130	795.637.911.959

	2010	**2011**	**2012**
Subsaharska Afrika	374.320.680.559	457.320.414.504	…
Vzhodna Azija in Pacifik	2.633.868.727.219	3.267.410.059.273	…
Latinska Amerika in Karibi	1.044.124.614.637	1.219.632.341.631	…

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.

Tabela 7: Kvota odplačevanja dolga v odstotkih prihodkov iz izvoza držav v razvoju (v %)

	1980	**1981**	**1982**	**1983**	**1984**	**1985**
Subsaharska Afrika	8,15	11,10	13,37	15,30	18,20	20,39
Vzhodna Azija in Pacifik	11,23	13,55	16,39	17,40	17,80	23,47
Latinska Amerika in Karibi	42,78	47,62	53,23	43,89	43,63	40,06

	1986	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**
Subsaharska Afrika	16,92	12,56	14,02	12,30	13,72	13,64
Vzhodna Azija in Pacifik	23,31	21,35	21,94	19,95	18,68	16,41
Latinska Amerika in Karibi	44,60	39,84	37,95	31,87	24,69	25,10

	1992	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**
Subsaharska Afrika	11,02	9,77	14,83	15,84	14,48	15,68
Vzhodna Azija in Pacifik	16,06	16,37	14,10	13,33	13,84	12,82
Latinska Amerika in Karibi	27,31	29,47	25,80	28,51	34,08	36,09

	1998	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
Subsaharska Afrika	16,19	15,05	12,26	13,23	12,20	8,00
Vzhodna Azija in Pacifik	13,47	14,73	11,89	12,94	12,72	10,97
Latinska Amerika in Karibi	37,01	44,15	40,85	36,65	31,96	32,45

	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Subsaharska Afrika	6,56	9,55	8,48	5,76	3,99	5,04
Vzhodna Azija in Pacifik	7,25	6,53	5,72	5,05	4,07	5,13
Latinska Amerika in Karibi	26,96	23,58	25,08	17,52	14,94	17,88

	2010	**2011**	**2012**
Subsaharska Afrika	3,80	3,54	...
Vzhodna Azija in Pacifik	5,12	4,49	...
Latinska Amerika in Karibi	13,53	13,73	...

Vir: World Bank, World Economic Outlook Database, 2013.